

0301

NOUL REGIM AL CULTELOR

în

ROMÂNIA

**CUVÂNTĂRI ROSTITE ÎN SENAT
ȘI ÎN ADUNAREA DEPUTAȚILOR**

DE

BCU Cluj Central University Library Cluj

ALEX. LAPEDATU

MINISTRUL CULTELOR ȘI ARTELOR

BUCUREȘTI

1928

NOUL REGIM AL CULTELOR

în

ROMÂNIA

CUVÂNTĂRI ROSTITE ÎN SENAT
ȘI ÎN ADUNAREA DEPUTAȚILOR

DE

BCU **ALEX. LAPEDATU** Library Cluj

MINISTRUL CULTELOR ȘI ARTELOR

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201801454

BUCUREȘTI

1928

I.

Cuvântare rostită în Senat,
la discuția generală a legii.

(29 Martie 1928).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-le președinte, d-lor senatori, arareori un proiect de lege a fost debătut cu atâta interes, cu atâta convingere, cu atâta pasiune chiar, ca acest proiect de lege pentru stabilirea unui regim general pentru cultele din țară.

Timp de 15 ședințe s'au perindat la această tribună cei mai autorizați reprezentanți ai cultelor și atâția dintre d-nii senatori, pentru a-și spune cuvântul și, evident, pentru a examina și analiza proiectul de lege adus în discuțiune. Dar cu regret, pentru mine în deosebi, trebuie să constat că cei mai mulți dintre antecesorii mei la această tribună, ocupându-se de proiect, l-au privit numai din punctul de vedere particular al confesiunii lor, trecând peste celelalte interese pe cari el le prezintă. Iar unii nu au găsit, din nefericire, în acest proiect de lege, decât numai prilej bine venit de a înfățișa antagonismul dintre Catolicism și Ortodoxim, antagonismul dintre Biserica ortodoxă română și Biserica română unită.

S'a deschis și s'a debătut astfel, cu multă pasiune — și dintr'o parte și din alta — un proces istoric de mult judecat și închis, așa dar zadarnic și fără nici un folos practic pentru problemele ce suntem chemați a rezolvă, iar în discutarea acestui proces s'a mers așa de departe cu expunerea chestiunilor de amănunt, de caracter istoric și dogmatic, că, de sigur, mulți dintre d-voastre, ați putut aveă, ca și mine, impresiunea că nu ne mai găsim într'o adunare politică-deliberativă, legiuitoare, ci într'o academie istorică ori într'un congres bisericesc.

Pe mine, d-lor senatori, nu m'a surprins această discuțiune, pentru că o înțeleg și mi-o explic. Mi-o explic, mai întâiu, prin împrejurarea că chestiunile acestea, de

conștiință, de tradiție și de viață religioasă, pot produce și provoca, adesea, stări sufletești încordate și pasionante, cum au fost acelea pe cari le-ați putut vedea manifestându-se la această tribună. — Mi-o explic, apoi, prin împrejurarea că discuțiunile la care am asistat, n'au fost, se poate zice, decât ecouri întârziate, dar firești, ale luptelor multi-seculare pe cari Catolicismul în ofensivă le-a dus pe acest pământ românesc împotriva Ortodoxiei în defensivă ori ale luptelor, de tristă amintire, pe cari le-au purtat odinioară cele două Biserici române și pe cari și astăzi încă le poartă, din nefericire, între ele. — Și mi-o explic, în fine, prin împrejurarea că frații și compatrioții noștri de peste munți au adus cu dânsii în viața publică a României întregite o mentalitate politică și confesională particulară, i-am putea zice ardelenescă, — mentalitatea despre care a vorbit d-l Gyarfás și pe care, cu bunăvoința d-voastre, voi încerca s'o expun și eu, făcând, ca și d-sa, o mică excursie istorică în trecutul vieții religioase a Transilvaniei.

MENTALITATE CONFESIONALĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj ARDELENEASCĂ.

În adevăr, d-lor senatori, oamenii de aci, din Ardeal — și când zic Ardeal înțeleg întregul ținut românesc de peste munți — au o mentalitate religioasă particulară a lor, rezultată din însăși natura dezvoltării istorice a acestei țări. Căci nicăieri, poate, luptele și preocupările confesionale n'au avut un rol atât de important în rosturile vieții publice, de Stat, ca în Ardeal, unde, dela anul 1000, de când această provincie a intrat sub stăpânirea ungurească, până la 1918, când s'a reîntors la patrimoniul strămoșesc, s'a petrecut, sub raport confesional, ca și sub raport politic, o viață deosebit de interesantă.

CATOLICISMUL OFENSIV UNGURESC.

Catolicismul pe care Sfântul Ștefan, regele apostolic, l-a adus în Transilvania, a fost ofensiv și agresiv, pentru că Catolicismul acesta, care a domnit până la căderea Ungariei, în 1526, ori, mai exact, până la constituirea Transilvaniei ca principat, în 1540, a avut ca specială misiune

să readucă la credința *cea dreaptă*, prin supunere și convertire, neamurile schismatice, din sud-estul ortodox, între cari, în primul rând, eram noi, Românii. El a acționat împotriva noastră, dincolo ca și dincoace de munți, și pe urma acestei ofensive religioase catolice s'a desorganizat și s'a pierdut vechea ierarhie bisericească ortodoxă a Românilor transcarpatini, — s'a convertit și s'a înstrăinat, prin desnaționalizare, clasa conducătoare, pe care o aveau în secolii XIV și XV acești Români, — iar credința răsăriteană, a țăranilor, iogbagilor noștri, a fost degradată la treapta de religie *tolerată* numai de Catholicismul militant al stăpânitărilor ce urmăreau desființarea *schismei românești* și deci nimicirea ființei noastre naționale.

PROTESTANTISMUL IN TRANSILVANIA.

După căderea Ungariei și constituirea Principatului ardelean, situația religioasă a țării se schimbă radical. În locul Catholicismului, dominant până atunci, Protestantismul biruitor al lumii germanice a invadat din toate părțile Transilvaniei și a cuprins-o. Rând pe rând — luteranii la 1557. reformații sau calvinii la 1564 și unitarienii la 1571 — au fost recunoscuți și doctrinele lor declarate religii recepte, adică recunoscute, protejate și privilegiate, în viața de Stat, împotriva religiei ortodoxe, degradată și tolerată numai, cum am arătat.

Alături de Catholicism, care pierduse din importanță, dar care rămase totuș a fi susținut de principii din Casa Bathory, se constituie așa dar în Transilvania cele patru religii recepte, cari își împart domeniul vieții spirituale între ele, după cum, sub raport politic, cele trei națiuni — națiuni nu în sens etnic, ci politic : Nobilii (Unguri), Sașii și Săcuii — își împărțeau domeniul vieții politice : sunt cele șapte păcate, cum le-a numit un istoric ungar, și, după el, Șaguna, de care a suferit istoria Transilvaniei. Trei națiuni politice, singure îndreptățite să participe la viața publică a Statului, și patru religii recepte, singure îndreptățite a beneficia de drepturi și privilegii. Și unele și altele coalizate și îndreptate, cu puteri unite, împotriva poporului românesc — ca element etnic și ca element religios.

Căci lupta împotriva noastră nu a încetat nici în vremea

aceasta, a dominațiunii protestante, pentru că, dacă în secolul al XVII-lea, sub Bethlenești și Rakoczești, Catolicismul a pierdut mult din situația și importanța lui în Transilvania, în folosul noilor religii protestante, aceste sunt acelea care au continuat goana împotriva Românilor, pentru convertirea și desnaționalizarea lor. Dar Ortodoximul nostru n'a fost biruit. Nu ne-am făcut nici luterani, nici calvini, nici unitarieni, — calvini mai ales, deoarece din partea acestora primejdia a fost mai mare, întrucât propaganda lor a fost condusă și susținută, oficial chiar, de principii Transilvaniei.

HABSBURGII ȘI RUPTURA ÎN BISERICA ROMÂNĂ.

La 1700, când Principatul Ardealului intră în patrimoniul Casei de Austria, situațiunea politică a țării s'a schimbat din nou. Cum s'a mai spus dela această tribună, noii stăpâni, Habsburgii, dat fiind raporturile politice și religioase din Ardeal, trebuiau să caute și să găsească un punct de razim pentru întărirea dominațiunii lor în această țară, prin consolidarea Catolicismului, ai cărui susținători, ca continuatori ai regilor apostolici maghiari, erau. Și acest punct de razim au crezut că-l vor găsi în atragerea Românilor la Biserica catolică, pentru că Austriacii, Habsburgii, nu-și puteau sprijini noua dominațiune politică nici pe Sași, cari erau luterani, nici pe unguri, cari erau, în mare majoritate, calvini și unitarieni și cari susțineau lupta pentru independența Ardealului, ca ostași ai lui Francisc Rakoczi — vestiții Curuți — împotriva Imperialilor catolici, — Lobonților, cum li se mai zicea acestora.

Așa fiind, nouii stăpânitori au trebuit să caute a se sprijini pe elementul românesc. Dar elementul acesta, nu numai că era schismatic, adică fără situație politică și religioasă în Stat, ci avea și temeinice legături, ierarhice și culturale, cu Ortodoximul din Țara-Românească, care susținea atunci și interesele Bisericii române dezorganizate din Ardeal. Trebuiau deci două acțiuni — una de atragere a Românilor spre Biserica Romei, cealaltă de distrugere a legăturilor lor religioase cu frații de aceeași credință din Principate.

Astfel, sub impulsul necesităților și scopurilor politice ale altora, nu ale noastre, s'a produs ruptura în Biserica română

din Transilvania și astfel a început lupta pentru separația spirituală și culturală a acestei Biserici de Biserica mună de peste munți. Dar lucrurile n'au mers prea neted. Unirea s'a făcut și cu ea situația Catolicismului a fost, bine înțeles, consolidată. Căci dacă clerul român, care s'a unit, a obținut oarecare avantagii, poporul a rămas tot în starea de mai înainte. De aci rezistența Ortodoxiei, organizată și susținută din Țara Românească și de către Sârbi. Spre a răpune această rezistență s'a început acțiunea de distrugere a mânăstirilor ortodoxe așezate dealungul Carpaților, pe celălalt versant, în care se țineau călugării cari lucrau și agitau împotriva Unirii. E cruda represiune și distrugere a faimosului general Bucov, despre care atâta s'a vorbit aci.

LUPTE RELIGIOASE FRATRICIDE.

Dar acei cari au suferit mai mult' depe urma acestor lupte religioase, purtate pentru interesele politice ale Habsburgilor, am fost tot noi, Românii. Căci istoria acestor înviersunate lupte fratricide constituie paginile cele mai dureroase din tot trecutul Ardealului românesc. De pe la 1760, aceste lupte au încetat însă și cele două confesiuni au căutat să se organizeze deosebit cât mai bine, raporturile dintre ele normalizându-se și devenind tot mai bune, tot mai frățești. Biserica unită, este drept, a fost și ea recunoscută, dar din aceasta nu a beneficiat decât clerul, căci poporul — cum am mai spus — a rămas în aceiași stare de supunere și iobăgie. Epoca iosefină, cu reformele sale, a adus o îmbunătățire și în situația Bisericii ortodoxe, care a fost și ea recunoscută. Totuși situația politică a neamului a rămas neschimbată.

De aci luptele comune ale ortodoxilor și uniților sub conducerea episcopilor lor, dela 1791 până la 1848, pentru câștigarea drepturilor politice și pe seama neamului românesc și pentru ridicarea lui la rangul de națiune politică alături de Sași, Unguri și Săcui. După 1848, epoca libertății naționale și egalității politice, ar fi urmat ca situațiunea să se schimbe simțitor și în favoarea Românilor. N'a fost însă așa, pentru că, atât sub absolutism cât și sub dualism, elementul românesc a continuat a fi tratat ca și mai 'nainte, ca element inferior fostelor națiuni și religii privilegiate, fiind persecutat și urmărit cu desființarea, prin desnaționa-

lizare, ca primejdios alcătuirii Statului unitar național maghiar.

În această epocă, fiecare confesiune — deci și cele românești — s'a retransat în organizația-i proprie, căutând să-și mențină situația și poziția câștigată. Preocupările religioase în domeniul vieții publice au continuat. Anumite interese confesionale au prevalat chiar în conducerea Statului. Nu e mirare deci că în astfel de împrejurări s'a menținut, ba chiar s'a întărit, în Ardeal, mentalitatea particulară confesională, deosebită de cea etnică și politică, de care vorbiă d-l Gyarfás, — mentalitate geloasă de privilegiile confesiunii proprii și de conservarea lor, dar adeseori indiferentă față de drepturile altora, în special ale Românilor.

ARDELENII ȘI ORGANIZAREA NOULUI STAT ROMÂN.

Cu această mentalitate confesională au venit Ardelenii în România nouă. Și eră lucru prea firesc ca ei să caute să-și impună această mentalitate și în viața publică a Statului român, cu deosebire în legiuirile speciale, tinzând să-și păstreze aceiași situație și să li se recunoască aceleași drepturi. Căci nu ni s'a spus-oare, în comisia specială, de un reprezentant al Bisericii române unite : ce am avut și cum am avut în Ungaria, să ni se dea și în România? Și nu ni s'a cerut, chiar dela această tribună, de un reprezentant al Bisericii ortodoxe, că : dacă Statul unguresc a făcut, în cursul timpului, legiuiri în interesul și folosul Catolicismului, să facă și Statul românesc în interesul și folosul Ortodoxiei.

De cât, d-lor senatori, Statul acesta românesc n'a dobândit, odată cu teritoriul strămoșesc recâștigat, tradițiile de organizare și normele de conducere ale Statului unguresc și nici metodele de guvernământ ale acestuia, având pe ale sale proprii și în jurul cărora trebuie să se facă și să se completeze, cum spuneam, noua lui organizare Statul acesta românesc, în tot trecutul său, până la organizarea lui modernă, a avut o tradiție, o tradiție bine precizată, de care nu se va putea despărți niciodată : ca toate Statele din sud-estul Europei, cu caracter ortodox, acest Stat românesc a fost Stat național ortodox (*aplause*). Faptul nu se poate tăgădui și nu se poate cere dela conducătorii

Statului român să facă abstracțiune de acest lucru, care domină întreg trecutul neamului nostru.

Am fost un Stat național ortodox, prin faptul că ortodoxia noastră s'a indentificat cu ființa etnică a neamului, — prin faptul că acest Stat, dela întemeierea Principatelor încă, și-a dat o organizațiune bisericească, care s'a încadrat și s'a menținut, dealungul secolelor, în cea mai strânsă legătură cu viața politică națională, — prin faptul că ori de câteori Catholicismul, trecut dincoace, a căutat să-și câștige situațiuni în detrimentul Ortodoxismului, atingând sau chiar violentând conștiința și organizația Bisericii ortodoxe, tot de atâtea ori aceasta a reacționat cu putere.

Înțelegând că în Principatele române, cu caracterul lor ortodox, nu se va putea organiza o viață bisericească catolică împotriva Bisericii naționale, Catholicismul de aci s'a acomodat împrejurărilor, s'a identificat cu interesele acestei țări, s'a indigenizat, a devenit, ca să zic așa, un Catholicism național, cu deosebire în Moldova, unde ortodoxii au trăit totdeauna și trăiesc și azi în cele mai bune raporturi cu catolicii. Domnii noștri înșiși au fost sprijinatorii și protegitorii acestui Catholicism, atâtea vreme cât el n'a depășit cadrele intereselor naționale.

Chiar la alcătuirea lui modernă, dela începutul secolului trecut, Statul român nu și-a părăsit tradițiunea sa. Organizându-se pe bazele pe cari s'au organizat toate Statele dela începutul secolului al XIX-lea — pe principiile de naționalitate, libertate și democrație — el s'a dezvoltat de atunci încoace pe aceste principii, ca Stat laic — laic în opoziție cu caracterul clerical al Statelor din Evul mediu — dar nu antireligios. El nu s'a condus și nu este condus de preocupări de ordin bisericesc confesional. El acordă egală protecțiune tuturor cultelor și ține să le asigure îndeplinirea misiunii lor, spirituale și morale, sociale și culturale, pentru că își dă seama de rolul important pe care aceste culte îl au în sânul societății. Și după cum, în trecutul său de 80 sau chiar 100 de ani, conducătorii Statului român modern n'au afirmat tendințe clericale, nici pe viitor, desigur, nu vor afirma astfel de tendințe (*aplause*).

NOUL REGIM AL CULTELOR IN ROMANIA.

Azi Statul român trebuie să-și instituie un nou regim al cultelor. Acest regim nu poate fi al Statelor dispărute — de caracter medieval și clerical — ci al său propriu, în conformitate cu tradiția sa politică și cu principiile ce stau la baza alcătuirii și dezvoltării sale — principiile de naționalitate, de libertate și de democrație ale Europei revoluționare din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

Și cum în acelaș timp, organizarea noului Stat român urmează să se facă pe tradiția celui vechiu — căci acesta a fost și este pivotul în jurul căruia s'a făcut și se face dezvoltarea istorică-politică a neamului românesc — nu trebuie pierdut din vedere la alcătuirea noiei legislații românești că nu suntem depozitarii trecutului și rosturilor altora, ci depozitarii propriului nostru trecut și propriilor noastre rosturi.

Iată de ce cei ce au venit în noul Stat român cu mentalitatea confesională de care v'am vorbit — mentalitate ce derivă din organizațiuni de Stat medievale și clericale — se înșală când cred că pot imprimă nouilor noastre legiuri și orânduiei această mentalitate. Iată de ce noua Constituție a căutat să determine cadrul de organizare al Bisericii ortodoxe române și al cultelor în genere, în conformitate nu numai cu necesitățile vremurilor schimbate de azi, dar și cu tradițiile și rosturile trecutului nostru.

În adevăr, prin Constituțiunea dela 1923, s'a pus bazele noiei organizări, autonome și democratice, a Bisericii ortodoxe române, care a fost declarată, potrivit tradiției și faptului că marea majoritate a locuitorilor acestei țări aparțin ei, a fost declarată, zic, de Biserică *dominantă* în Stat. Atributul acesta nu poate și nu trebuie interpretat în sensul că prin aceasta Biserica ortodoxă ar avea condițiuni particulare și prerogative speciale, pe cari să le exercite în detrimentul celorlalte culte. Nu, desigur. Și de aceia cei ce afirmă că prin aceasta Statul român și-a creat, ca și Statele medievale, o Biserică dominantă, adică privilegiată, cu caracterul pe care l-a avut Biserica catolică în Statul unguresc bunăoară, aceia ori sunt de rea credință ori nu înțeleg sensul național și moral al atributului de dominantă dat Bisericii ortodoxe de Constituțiunea noastră, care a înscris și principiile de organizare ale acestei Biserici.

Căci până aci, adică până la 1923 sau, mai bine, până la 1925, când s'a alcătuit noua lege de organizare a Bisericii ortodoxe române, această Biserică a fost o Biserică de Stat, organizată de Stat și trăind în cea mai strânsă și mai intimă legătură cu Statul. Cum însă, în noua sa alcătuire, Statul și-a schimbat caracterul, prin faptul că a înglobat la sine populațiuni numeroase de alte confesiuni și Biserici românești cu alte întocmiri și tradițiuni, el a trebuit să modifice și organizarea Bisericii ortodoxe în cadrul unei autonomii proprii și a unor largi drepturi și libertăți de conducere și administrare, stabilite și normate în noua lege de organizare, — lege după care a venit, în chipul cel mai firesc, dat fiindcă pentru prima oară se făcea reunirea într'o singură organizațiune administrativă și spirituală a patru Biserici naționale cu viață seculară deosebită, a venit dela sine, zic, instituirea Patriarhiei românești.

NECESITATEA NOULUI REGIM AL CULTELOR.

Tot Constituțiunea dispune organizarea cultelor pe baza unei legi speciale, care să stabilească și raporturile dintre culte și Stat. Ori legea pe care v'am prezentat-o, vine să împlinească tocmai această dispoziție constituțională. Dar, pe lângă aceasta, necesitatea întocmirii și votării acestei legi eră impusă și de anumite cerinți de Stat și de guvernământ, cari au trecut de mult peste capul nostru și pe cari vă rog să binevoiti a-mi îngădui să vi le arăt în câteva cuvinte.

Lucrul l-am făcut de altfel și în expunerea de motive care însoțește proiectul e lege. Se pare însă că au rămas totuși oarecari nedumeriri cu privire la necesitățile stabilirii unui regim general pentru culte. Căci nu mai departe decât eri, un coleg din Minister, probabil influențat de discuțiunile interminabile ale legii și poate și de agitația produsă în jurul ei în afară, m'a întrebat, foarte serios: Eră oare nevoie de această lege? Nu se putea amâna? Anglia și Franța au legi pentru culte?

D-lor, nu știu dacă Anglia are o lege specială pentru regimul cultelor. Dar chiar dacă Anglia nu ar avea o astfel de lege, lucrul n'ar fi de mirare pentru o țară, în care întocmirile și raporturile vieții publice se fac și se mențin pe baza unor vechi și puternice tradițiuni și în care, din

aceste motive, poate că nici nu este nevoie de o asemenea lege. Nu știu, apoi, dacă în Franța există o lege a cultelor, dar socot că în țara aceasta, ca și în Spania, în Portugalia și în Italia, State prin excelență catolice și în cari alte confesiuni reprezintă așa de puțin, nu este trebuință de o lege specială a cultelor.

Știu însă că în toate Statele policonfesionale se resimte necesitatea legilor speciale pentru stabilirea regimului sub care au să trăiască și să se desvolte diferitele culte. În Prusia s'a votat o lege a cultelor în 1926. Cehoslovacia are și ea o lege a cultelor. Iar Jugoslavia, dacă nu are încă o atare lege votată, are un proiect de mult întocmit, pe care îl cunosc și eu. Dar, în afară de aceste considerațiuni, la noi, necesitatea, din punct de vedere al intereselor de Stat, de a avea o lege pentru regimul general al cultelor, eră așa de mare și de evidentă, încât chiar dacă în nici o altă parte n'ar mai fi existat o asemenea lege, ea trebuia totuși întocmită.

Și iată pentru ce: pentrucă, la noi, în ce privește regimul actual al diferitelor culte, sunt stări de drept absolut imposibile. În cele patru provincii, cari alcătuiesc acum Statul român, sunt patru regimuri diferite pentru culte, fiecare determinat pe baza a două sau chiar trei legi și a o mulțime de ordonanțe și dispozițiuni. Un adevărat labirint legislativ, în care cu greu se poate cineva conduce și pe care nu-l mai puteam menține, fiind incompatibil, nu numai cu caracterul unitar al Statului român, dar chiar cu interesele și cu suveranitatea lui. Căci, pe urma acestei haotice legislații, s'au crenat și se mențin stări de fapt jignitoare și păgubitoare, cum spun, pentru interesele și suveranitatea Statului român. E destul să vă arăt, în această privință, că pe urma noii ordine politice stabilite după războiu, avem încă eparhii cu teritoriul de jurisdicțiune dincolo de granițele noastre și avem episcopi cu scaun de reședință în străinătate, dar cu autoritate jurisdicțională înăuntrul Statului român.

ANOMALII ÎN RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI CULTE.

Apoi, din punct de vedere al ordinii în Stat, întocmirea unei legi speciale pentru regimul cultelor eră tot atât de necesară. Căci iată ce se întâmplă. S'au înființat și activat

episcopii noi, fără să se fi întrebat cineva, fără să se fi făcut o lege pentru aceasta, cu un cuvânt fără nici un amestec al Statului. Ori, d-lor senatori, o episcopie, în ordinea politică, nu numai religioasă, a unui Stat, este un lucru deosebit de important. Episcopul este un demnitar care exercită, din punct de vedere moral și spiritual și, adesea, cultural și social, asupra credincioșilor o influență considerabilă. Uneori însemnătatea sa este mai mare ca a unui demnitar al puterii civile. Și atunci vă întreb : se poate ca într'un Stat de ordine și autoritate să se întemeieze eparhii noi, să se institue episcopi noi, fără ca autoritățile în drept să fi examinat și apreciat dacă este cu cale să se înființeze și să se activeze acele episcopii?

Ei bine, fiindcă a lipsit o lege a cultelor, care să normeze, între altele, chestiunea dreptului și condițiilor de înființare și de activare a noilor episcopii și fiindcă ne găsim în haosul legislativ de care am vorbit, faptul a fost cu putință. S'a înființat mai întâiu o episcopie calvină la Oradia Mare. Nu zic că nu trebuia înființată, dar trebuia, desigur, întrebată și autoritatea competentă a Statului român. S'a înființat, apoi, o episcopie luterană maghiară la Arad, în aceleași condiții. Ba mai mult. Când am venit din nou în fruntea Departamentului de Culte, am constatat, nu numai că s'au înființat aceste episcopii și s'au ales și episcopii lor, dar că cei în drept, organele Statului, i-au recunoscut și i-au instalat, luându-le chiar jurământul de credință față de Suveran și înscriindu-i, cu tot personalul pendinte de ei, în bugetul Statului.

Mai departe, d-lor senatori, profitând de aceeași situație, s'au făcut modificări esențiale, nu numai în statutele unor organizațiuni bisericesti, dar chiar în constituțiunile organice ale unor culte, trecându-se, ca să nu zic încălcându-se, voit și vinovat, peste interesele, drepturile și autoritatea Statului. Este drept că, în ce privește cazul din urmă, modificarea Constituției organice a Bisericii evanghelice luterane a Sașilor din Ardeal, s'a revenit în urmă. Dar fapt e că la prima modificare s'au eliminat aproape toate dispozițiunile ce priveau dreptul de control și supremă inspecțiune a Statului în organizațiunea și viața externă a acestui cult. Așa fiind, vă întreb, d-lor, încă odată : se mai puteau tolera, oare, astfel de situațiuni, cari constituiesc tot atâtea

jigniri, ofense, aduse ordinii, drepturilor și autorității Statului nostru? (*aplause*).

ABUZURI ȘI ILEGALITĂȚI...

Dar să trec la lucruri mai mărunte, fiind foarte interesante și caracteristice și acestea. S'au făcut și se fac neconținut abuzuri în ce privește observarea corectă și leală a raporturilor ce trebuie să existe între culte și Stat, abuzuri pe care noi, pentru că am acordat și acordăm toată încrederea cultelor, nu le-am bănuț și deci n'am căutat să le descoperim și să le urmărim prin un control mai riguros. Astfel de abuzuri s'au făcut în special cu încadrarea și plata personalului bisericesc. Unele mi-au fost semnalate chiar de membrii clerului respectiv. Căci iată bunăoară ce am primit zilele acestea: un memoriu cu un schematism al clerului diecezei romano-catolice din Ardeal, dela Alba-Iulia, în care mi se arată că este un canon, canonul 166 din Codex juris, prin care se normează că nimănu nu i se poate conferi două oficii incompatibile, adică cari nu se pot îndeplini în acelaș timp. Tot acolo mi se semnaleză canonul 1439 din acelaș codice și după care nici un cleric nu poate accepta și reține astfel de oficii incompatibile.

Cu toate acestea, d-lor senatori, Biserica romano-catolică, care a afirmat și afirmă mereu un deosebit respect față de canoanele sale și care se prevalează adesea de rigiditatea lor în raporturile sale cu Statul, Biserica aceasta tolerează clerici cari îndeplinesc două oficii incompatibile. Astfel d-l Ludovic Dombi, profesor la liceul catolic din Brașov, este, în acelaș timp, și paroh (pleban) al bisericii catolice din Bran-Poarta. D-l Francisc Bodo, profesor la liceul romano-catolic din Alba-Iulia, este, în acelaș timp, și paroh la Ighiu. Și așa mai departe, se pot cită încă destule cazuri de încălcări nu numai ale canoanelor, ci și ale legilor în vigoare.

D. P. Gârboviceanu, raportor : Dar înmulțirea canonicilor?

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Aceasta este o altă chestiune. Vedeți dar, cum, pentru că nu am avut legea cerută de Constituție, care să reglementeze raporturile dintre culte și Stat și care să normeze modalitățile controlului pe care Statul și l-a rezervat asupra cultelor, s'a ajuns la astfel de abuzuri. Și aceasta nu numai în Biserica romano-catolică, ci și în celelalte, neexceptând

chiar Bisericile românești, și de pe o strană și de pe cealaltă, cum le-a numit I. P. S. Mitropolit dela Sibiiu. Dar cel puțin aceste din urmă nu se prevalează atât de respectul canoanelor, cât cea dintâiu. Ele calcă legile, dar nu și canoanele, pe câtă vreme de ceastălaltă parte se calcă și canoanele și legile.

CHESTIUNEA SECTELOR ȘI PROPAGANDEI LOR.

Mai sunt însă și alte chestiuni, cari cereau să fie neapărat reglementate prin legea cultelor. Astfel este chestiunea sectelor, a propagandei sectare, care nu numai la noi, dar și în alte țări, s'a întezit dela războiu încoace și față de care propagandă, în cele mai multe cazuri, ocultă și subversivă, atât autoritatea Statului, cât și lucrarea Bisericii s'au dovedit oarecum neputincioase.

În adevăr, dela Apus ne-au venit sectele născute în mijlocul Protestantismului german, iar dela Răsărit acele născute în mijlocul Misticismului rusesc. Și dintr'o parte și din alta, sectele acestea lucrează pe capete pentru răspândirea preceptelor și practicelor ce stau la baza credinței lor, așa dar indirect la subminarea vechilor religii și culte istorice din țară. Pentru combaterea propagandei lor, adesea, cum am spus, ocultă și subversivă, s'a cerut de multe ori intervențiunea Statului. Chiar dela tribuna acestui Senat, părintele episcop dela Arad, Grigorie Comșa, și părintele consilier Gh. Ciuhandu, tot de acolo, au produs fel de fel de ordine și de intervențiuni, date și făcute, fără mult efect, din partea autorităților administrative, pentru a se reglementa și a se pune capăt acestei propagande dăunătoare, nu numai cultelor ca atare, dar chiar și intereselor Statului. Pe de altă parte în străinătate au mers și merg mereu dela agenții acestor secte liste lungi de pretinse abuzuri pe cari le-ar fi săvârșit administrația țării față de libertatea de conștiință, pe care, potrivit Constituțiunii, o reclamă aderenții lor.

Am căutat deci să remediez această situațiune, să pun oarecare rânduială în acțiunea de propagandă a sectelor. La 1925, în Februarie, cu ajutorul P. S. Episcop dela Arad, pe atunci inspector în Ministerul Cultelor, am întocmit o deciziune, în care am arătat cari sunt sectele interzise și cari sunt sectele tolerate pe temeiul libertăților asigurate de

Constituțiune. Am trimis această deciziune tuturor autorităților administrative. Dar, fiindcă eră o simplă deciziune, fără putere de lege, n'a putut avea urmări practice. Iată de ce se impunea reglementarea propagandei sectelor pe cale de lege, ceiace am făcut prin proiectul de față. Și regret că cei cari au vorbit dela această tribună și au adus acuzațiuni autorităților Statului român că nu-și fac datoria, temperând zelul sectelor și interzicând propaganda lor subversivă, n'au relevat faptul că acest proiect de lege pentru regimul general al cultelor vine să reglementeze, pentru prima dată în mod precis și lămurit, această propagandă.

Căci proiectul nostru interzice, pur și simplu, sectele cari lucrează împotriva intereselor Statului, rămânând să se bucure de libertățile pe cari Constituțiunea le asigură asociațiunile în genere, numai acele secte, cari, prin principiile profesate și practicile observate, nu aduc, în propaganda lor, atingere ordinii publice, bunelor moravuri și legilor de organizare ale Statului. Ba chiar și funcționarea acestora va trebui să fie autorizată în chip special de organele în drept, pe baza avizului conform al Ministerului Cultelor, care, în caz de neobservare a condițiilor puse, va putea retrage oricând autorizația de funcționare. Am luat aceste măsuri fiindcă sectanții aceștia lucrează adesea cu agenți străini, cari, vădit și constant, uneltesc împotriva ordinii de Stat. Iată deci în ce fel am căutat să reglementăm, să punem capăt unei situațiuni, pe care nu o puteam până acum domina, tocmai din cauza lipsei unor dispozițiuni legale ca cele de cari am vorbit.

ORDINELE ȘI CONGREGAȚIILE RELIGIOASE.

O altă chestiune, foarte importantă, care trebuie de asemenea reglementată prin proiectul nostru de lege, este chestiunea ordinilor și congregațiilor religioase. Căci e știut că atât în Transilvania, cât și aici, în vechiul Regat, sunt ordine și congregațiuni cari-și au superiorii lor în afară și ai căror membri nu sunt toți cetățeni români și cari puteau deschide și conduce orice fel de case și instituțiuni, firește potrivite misiunii și scopului lor, fără de nici o autorizație și fără de nici un control. Ori, în toate aceste privințe, dispozițiunile legii noastre sunt categorice.

Toți membrii ordinelor și congregațiilor religioase aflătoare în România trebuie să fie pe viitor cetățeni români și să-și aibă șefii în țară. În acest scop ei sunt ținuți să-și câștige cetățenia română, dacă nu o au; iar dacă nu vor voi sau nu o vor putea câștiga, nu le va mai fi îngăduit să rămână, ca membri ai ordinelor sau congregațiilor respective, în țară. S'a reglementat și chestiunea caselor și instituțiilor ce ar voi să mai înființeze și să conducă și s'a dispus că ordine și congregațiuni noi nu se vor putea stabili în țară decât în baza unei legi.

PATRONATUL.

Mai departe eră chestiunea patronatului, care și ea cerea o grabnică și integrală rezolvare. Patronatul este o instituție medievală, înființată pe seama Bisericii catolice. Ori, în Statul român, sub un regim democratic și de egală îndreptățire pentru culte, nu se putea menține o instituție, creată și susținută pentru folosul unui singur cult și, adesea, în paguba altuia. Afară de aceasta, reforma socială și economică, care s'a făcut în domeniul vieții agrare, a adus o schimbare atât de radicală a raporturilor de proprietate și a situațiunii foștilor proprietari, încât, adesea, unii din aceștia, cari, ca patroni, aveau domenii suficiente din venitul cărorora să-și poată îndeplini obligațiunile patronale, după reformă, nu mai sunt în stare să-și îndeplinească aceste obligațiuni. Mai mult. Prin expropriere și împroprietărire, pământurile foștilor patroni au ajuns adesea în mâna țăranilor români ortodoksi ori a țăranilor unguri reformați, cari au fost îndatorați să suporte sarcinile patronale ale foștilor proprietari-patroni expropriați. S'au văzut deci anomalii de acelea, ca țăranul român ortodox și țăranul ungar reformat să fie obligați să susțină biserici și preoți romano-catolici.

Schimbarea aceasta de raporturi și situațiuni a adus cu sine necesitatea reglementării chestiunii patronatului, pe care l-a abolit de altfel chiar Biserica catolică. Acest patronat a fost desființat, pentru că nu mai corespundeă nouilor raporturi de drept din țara românească și pentru că, prin schimbările produse în ordinea socială și economică, în cele mai multe cazuri, nu mai putea fi exercitat. Odată desființat, trebuia reglementată, în chip precis, situațiunea, din punct de vedere al dreptului de proprietate, a bunurilor și averilor

patronate. Am înscris deci în lege o serie întreagă de dispozițiuni în acest scop, dispozițiuni cari sunt nu numai foarte echitabile, dar cari au la baza lor spiritul celei mai largi toleranțe și ocrotiri a Statului pentru Culte, căci am lăsat toate bunurile, atât ale Statului cât și ale particularilor, în folosința celor cari le-au avut până acum și cari vor fi în drept să le folosească și mai departe, atâta vreme cât vor putea susține o comunitate sau vor răspunde unor necesități de ordin bisericesc necontestat. Am lăsat ca Statul să dispună liber de aceste bunuri numai atunci când fostele comunități patronate s'ar desființa.

Și fiindcă, în legătură cu această chestiune, s'a adus în discuțiunea Senatului cazul bisericii patronate, rămasă însă fără credincioși, dela Bran-Poarta, țin să-mi arăt credința că după ce proiectul acesta va deveni lege și după ce aceasta se va pune în aplicare, reprezentanții Bisericii romano-catolice vor trebui să admită că atunci când o comunitate rămâne numai cu doi sau trei credincioși, nu pot pretinde ca Statul să păstreze pe seama ei o biserică care poate sluji unui scop, tot creștinesc, mai general.

I. P. S. Mitropolit al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor ungurene locuite de Români, Nicolae Bălan: Prin urmare vă rezervați dreptul de a vă pronunța în numele Statului.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: Nu mă îndoiesc că prin bună înțelegere vom ajunge la soluțiunea arătată. Căci, repet, pentru doi-trei credincioși nu se pot ține închise biserici ce pot avea destinații mai corespunzătoare.

INVĂȚĂMANTUL TEOLOGIC.

Dar să trec mai departe, la chestiunea învățământului teologic, pentru pregătirea clerului necesar diferitelor culte. La 1918 am luat asupra noastră, adică a Statului, plata profesorilor și întreținerea acestor institute teologice. Nu presupun că în organizația și în viața lor ar fi ceva protivnic intereselor Statului nostru. Dar susțin că este necesar ca acesta, care de 10 ani plătește și continuă a plăti întregul personal didactic și administrativ și susține aceste instituțiuni, să știe ce se petrece înlăuntrul lor. Căci nu este normal ca Statul român să nu cunoască programul acestor insti-

tuțiuni de învățământ și să nu ceară a se introduce în acest program anumite studii, cum sunt istoria și literatura românească, studii de cari au nevoie și clericii, ca oameni cu pregătire culturală superioară și având să îndeplinească funcțiuni atât de însemnate între cetățenii patriei. Și nu este normal ca Statul să nu caute a exercita un control efectiv asupra instrucției și educației din aceste instituțiuni și să nu impună echivalarea diplomelor clericilor ce-și vor face studiile în străinătate. Sub toate aceste raporturi legea noastră cuprinde dispozițiuni, pe cari institutele teologice ale cultelor și elevii lor vor trebui să le satisfacă.

CONTROLUL STATULUI.

Revenind la chestiunea controlului pe care Statul și l-a rezervat prin Constituțiune asupra cultelor, trebuie să arătăm că acest control era până acum inexistent, ca să se explice de ce am introdus în lege dispozițiuni asupra modului cum trebuie să se înțeleagă și să se exercite pe viitor. S'a spus dela această tribună că controlul Statului asupra cultelor ar fi vexatoriu, deoarece el s'ar putea exercita în chip abuziv, mijloacele nefiind limitate și că, așa cum este înscris în lege, lezează autoritatea cultelor. Dar tocmai pentru aceasta am crezut că e necesar să arătăm, în mod precis și lămurit, în ce chip înțelege Statul să exercite dreptul său de control și de ce el trebuie să înscrie în lege toate dispozițiile cărora diferitele culte vor trebui să se conformeze pentru a se putea exercita acest control. (*aplause prelungite*).

AJUTORUL STATULUI PENTRU CULTE.

Se reglementează, apoi, în proiectul nostru de lege, chestiunea ajutoarelor de Stat. In dezbaterile cari au avut loc aci, reprezentanții unor culte și-au făcut, în această privință, proces reciproc. S'a spus că unele culte primesc mai mult, iar altele mai puțin, că unele culte sunt favorite, iar altele neîndestulitor dotate. Trebuie deci să se pună capăt acestor rivalități și să se reglementeze normele după care Statul trebuie să distribuie aceste ajutoare, precum și criteriile după care are să se conducă la alcătuirea bugetelor viitoare ale Ministerului de Culte.

Primul criteriu și cel mai firesc este cel al numărului credincioșilor față de populațiunea țării. Al doilea este acela al situațiunii materiale a cultelor. Iar al treilea este acel al trebuințelor lor reale. Ținând seamă de aceste criterii, vom putea alcătui bugete echitabile, cari să fie acceptate ca atare de toate cultele și față de cari să nu se mai poată plânge unele împotriva altora.

TRECERILE DELA UN CULT LA ALTUL.

Pentru noi, cei cari am trăit în vechiul Regat, sunt, în proiectul de lege, unele chestiuni cari pot să pară curioase și cari, cu toate acestea, trebuiau reglementate. Așa este chestiunea trecerii dela un cult la altul și chestiunea religiunii copiilor. Chestiunile acestea nu se puneau în vechiul Regat, pentru că nu se făceau decât foarte rar treceri dela un cult la altul și pentru că religiunea copiilor eră o chestiune reglementată prin codul civil. Iar de chestiunea trecerii dela un cult la altul nu se preocupă nimeni, pentru că trăiam în tradițiunea unei singure religii în Stat, a religiei ortodoxe.

Acum însă că în Statul nostru avem 7—8 culte recunoscute, istorice, reglementarea acestei chestiuni se impuneă. Și am făcut-o în chipul cel mai larg. Anume : trecerea dela un cult la altul, fiind o chestiune de convingere proprie, am admis numai treceri individuale, în așa condițiuni însă, ca cei cari au răspunderea conducerii sufletesti a credincioșilor, să poată exercită influența pe care sunt datori s'o exerciteze, atunci când cineva anunță că trece dela un cult la altul. Tot așa de firesc a fost rezolvată și chestiunea religiunii copiilor născuți din părinți de confesiune deosebită, dându-se tatălui dreptul de a hotărî, odată pentru totdeauna, la înregistrarea nașterii, religiunea copiilor săi.

ORGANIZAREA CULTELOR NECREȘTINE.

În sfârșit, d-lor, mai eră chestiunea organizării cultelor necreștine : musulman și mozaic. Căci aceste culte — și în deosebi cel din urmă — n'au organizațiuni unitare și general constituite. Cultul mozaic stă și azi sub patru regi-

muri deosebite, iar în unele părți ale țării e chiar desorganizat. Ori, Statul român nu are interes, cum nu au de altminteri nici Evreii, ca cultul mozaic să stea și mai departe sub regimurile deosebite și să rămână în starea de desorganizare în care se găsește astăzi. Căci, odată ce Evreii sunt cetățeni români și se bucură de toate drepturile, e firesc ca ei să-și dea o organizare de cult, unitară și generală. Este chiar în interesul Statului ca, în raporturile sale cu acest cult, să aibă a face cu o organizație cât mai serioasă. Iată dar pentru ce în partea finală a proiectului de lege ne-am ocupat de organizarea cultului mozaic și am introdus dispozițiuni cari să înlesnească posibilitățile acestei organizări.

În aceiași ordine de idei a trebuit să clarificăm prin proiectul nostru de lege chestiunea reprezentantului religios al cultului mozaic în Senat și anume în sensul legii electorale, care dispune ca, până la organizarea cultului mozaic, potrivit regimului general ce urmează a se stabili pentru culte, reprezentantul acestui cult în Senat să fie delegatul Uniunii Evreilor din vechiul Regat. Tot aci am mai înscris o dispozițiune privitoare la cultul mozaic — dispozițiunea prin care Ministerul de Culte este autorizat să stabilească normele după care se va proceda la întocmirea statutului acestui cult.

De ce am înscris această dispozițiune în proiectul de lege? Pentru că cultul mozaic, cum am zis, nu are organizație ierarhică, nu are un șef al său recunoscut, la chemarea căruia ceilalți reprezentanți ai cultului să se întrunească și, în comun acord, să întocmească acest statut. În lipsa deci a unei astfel de organizațiuni ierarhice, în lipsa unei astfel de autorități, s'a cerut intervenția Statului, pentru că, prin mijlocirea sa, să se poată ajunge la organizarea cultului. În consecință, am dispus prin lege că Ministerul va decretă și publică, într'un anumit timp, normele după cari se va proceda la lucrările pentru întocmirea statutului de organizare al cultului mozaic.

Cu aceste lămuriri, pot veni, d-lor senatori, la chestiunea ridicată de d-l senator și raportor Gârboviceanu, în legătură cu dispozițiunea de care v'am vorbit. Este foarte adevărat că în virtutea principiilor înscrise în această lege, ar trebui să lăsăm chestiunea organizării cultului mozaic exclusiv pe seama reprezentanților acestui cult. Însă, dat fiind

situațiunea în care ați văzut că se găsește acest cult și ținând seama de faptul că reprezentanții săi au izbutit, la 1923, să se adune, sub auspiciile Ministerului de Culte, într'un congres și să stabilească câteva norme de organizare, am socotit că putem să înscriem în lege dispozițiunile de cari fu vorba, pentru a da cultului mozaic posibilitatea unei mai lesnicioase organizări unitare. Aceasta, bine înțeles, fără să atingem libertatea credincioșilor mozaici de a-și da și complectă, prin reprezentanții lor, normele necesare pentru desăvârșirea organizării cultului lor, pe baza statutului cerut de lege.

BISERICA ROMÂNĂ UNITĂ ȘI LEGEA CULTELOR.

După această detaliată expunere a mai tuturor chestiunilor ce au făcut obiectul preocupării noastre la întocmirea legii ce discutăm, dați-mi voie să trec la însăși această lege, cu toate că ceiace am făcut până acum se poate considera și ca o analiză, ca o expunere a legii. Înainte însă de aceasta trebuie să desbat două chestiuni cari s'au ridicat în legătură cu acest proiect.

Este mai întâiu o chestiune care nu s'a discutat în Senat, dar pe care trebuie s'o discut eu. Și anume : pe urma agitațiunilor ce s'au produs în Transilvania, în jurul proiectului nostru de lege, sub pretextul că prin el s'ar urmări desființarea Bisericii unite, am primit sute și sute de proteste din toate părțile, redactate uniform, în cari se obiectă și următorul lucru, adus și aci, în Senat, atât de d-l senator Aciu, cât și de părintele senator Zugravu. „Pentru ce degradați — ni se spune — Biserica unită față de Biserica ortodoxă? Dacă ați făcut Bisericii ortodoxe o lege specială, de ce nu faceți și Bisericii unite? Căci, după Constituție, ambele sunt Biserici naționale”. Mai lămurit se spune aceasta în protestele de cari am vorbit : „Protestăm din adâncul sufletului împotriva degradării Bisericii noastre unite în șirul Bisericilor minoritare, atunci când Constituția țării o declară românească și când organizarea celeilalte Biserici românești s'a făcut prin lege specială. Cerem regularea drepturilor Bisericii noastre tot prin o lege specială, răzimată pe Concordat, a cărui ratificare o dorim și o cerem”.

Pentru că, d-lor senatori, obiecțiunile acestea s'au făcut

și în Senat, trebuie să lămurim chestia mai de aproape. Încă dela 1923, adică îndată după votarea și promulgarea Constituției, s'a văzut necesitatea întocmirii acestei legi. Miniștrii cari s'au perindat la Departamentul Cultelor au dorit, cu toții, să o alcătuiască cu un ceas mai de vreme. În 1923 s'a dat un proiect, la 1924 un altul, în 1925 un al treilea, în fiecare an deci câte unul — proiecte pe cari le-au cunoscut la timp reprezentanții autorizați ai Bisericii unite și față de cari au făcut obiecții pe cari le-au prezentat în memorii discutate de oamenii cu răspundere, de oamenii dela conducere — miniștrii și prim-miniștrii. Dar niciodată acești reprezentanți ai Bisericii unite n'au cerut, n'au sugerat măcar, dorința ca Biserica aceasta să fie organizată în baza unei legi speciale, pentrucă, de sigur, dacă s'ar fi făcut o astfel de cerere, ea ar fi fost acceptată. Mai mult. Cred că nu depășesc părerile d-lui prim-ministru, declarând că chiar acum, dacă ni s'ar cere, precis și lămurit, aceasta, am fi dispuși să o facem..

D. *Vintilă I. Brătianu, președintele consiliului de miniștri și ministru de finanțe*: I. P. S. S. Mitropolitul Suciuc știe că acum 3—4 ani a avut cu mine o conversație la Ministerul de Finanțe în această privință, în care mi-a arătat punctul său de vedere, ca șef al Bisericii unite, punct de vedere care duce mai mult la o lege specială decât la închiderea acestei Biserici în acelaș Concordat cu Biserica romano-catolică.

I. P. S. *Mitropolit greco-catolic al Albei-Iulii și Făgărașului, Vasile Suciuc*: Din început, adică din 1921—1922, noi am văzut dificultatea de a se băga sub o pălărie toate cultele, pentrucă alta este organizația noastră, alta a Luteranilor și alta a Evreilor. De aceea, noi ceream ca pentru fiecare cult să se facă o lege specială. Ni s'a spus că nu se pot face legi pentru fiecare cult și ni s'a adăugat: se va face o lege specială numai pentru voi, uniții, la ceiace am răspuns: noi nu putem să primim să se facă o lege pentru noi și o alta pentru Papa, căci nici Papa nu s'ar învoi la așa ceva.

D. *Vintilă I. Brătianu, președintele consiliului de miniștri și ministru de finanțe*: Aș vrea să precizez. Probabil ați uitat discuția pe care am avut-o. Eu am susținut, I. P. Sfințite, că tocmai fiindcă sunteți o Biserică națională, trebuie să cereți să nu fiți puși la un loc cu Biserica catolică, în

concordat, pentru păstrarea caracterului național al Bisericii d-voastră. (*aplause prelungite*). Căci socotesc — cum voiți mai aveți ocazia să o spun — că acest caracter este tocmai în folosul Bisericii unite, ca să rămână așa cum este în Constituție, o Biserică națională. Și mai socotesc că acest caracter nu vine în contradicție cu propriul interes al d-voastră.

I. P. S. Mitropolit ortodox al Transilvaniei, Banatului și al ținuturilor ungurene locuite de Români, Nicolae Bălan: Sunt foarte curios să aflu din gura fratelui meu din cealaltă strană, dacă primește ceiace d-voastră ați oferit cu atâta conștiință românească: de a li se reglementa Biserica unită, soră, printr'o lege specială de Stat.

I. P. S. Mitropolit greco-catolic al Albei-Iulii și Făgărașului, Vasile Suciu: Dacă nu putem băgă mai multe Biserici sub aceeași pălărie, să se facă pentru fiecare Biserică o lege specială.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: D-lor, am relevat lucrul pentru că și eu am discutat această chestie eu reprezentanții Bisericii unite și le-am arătat imposibilitatea ca aranjamentul Bisericii lor să se facă, în Concordat la un loc cu Roma, iar în legea civilă separat. Ca concluzie țin deci să spun că acuzațiile cari ni se aduc în aceste proteste și pe cari oamenii simpli le cred, în adevăr, — acuzațiile acestea nu sunt de natură să onoreze pe cei ce le pun la cale și cari cunosc bine intențiunile noastre. Afirmând totuși, în sute și sute de proteste, că voim să degradăm Biserica unită, fac un rău și păgubitor serviciu bunelor raporturi frățești ce trebuie să domnească între noi (*aplause*).

RAPORTURILE DINTRE STAT ȘI BISERICA ROMANO-CATOLICA.

A doua chestiune pe care mai trebuie să o lămurim, înainte de a intra în analiza propriu zisă a proiectului de lege, este chestiunea privitoare la dispozițiunea prin care raporturile dintre Statul român și Biserica romano-catolică se vor putea stabili pe baza unui acord special. Se obiec-tează că dispozițiunea aceasta ar fi anticonstituțională, întrucât Constituția cere ca raporturile dintre culte și Stat să se reglementeze prin lege, iar concordatul nu este o lege. Nu, în adevăr, concordatul nu este, propriu zis, o lege, ci

este o convențiune. Dar, tot după Constituția noastră, Guvernul, cu autorizația Suveranului, poate trata și încheia orice convențiune ar crede că este în interesul Statului. Deci, din punct de vedere constituțional, nu se poate excepționa această dispozițiune ca anticonstituțională. Pe de altă parte, Consiliul legislativ, organul care este chemat să examineze legile sub raportul constituționalității lor, nu numai că nu a găsit această dispozițiune anticonstituțională, dar a ținut să o formuleze mai precis. Căci de unde în anteproiect se spune că Statul poate încheia acorduri speciale cu „cultele cari au o organizație cu caracter internațional”, Consiliul legislativ a cerut să se arate că aci e vorba numai de Biserica romano-catolică.

În sfârșit, deși Guvernul ar putea să ratifice această convențiune fără de Parlament, cum permite Constituția, noi ținem totuș să o aducem în fața Corpurilor Legiuitoare, pentru a face dovada că ea nu cuprinde nimic în detrimentul Statului sau al Bisericii ortodoxe, ci că, dimpotrivă, este încheiată în interesul Statului și al cetățenilor săi aparținători cultului catolic.

Tot în legătură cu această chestiune, I. P. S. Mitropolit Bălan ne spune: „Dacă ați făcut acord special cu catolicii, să faceți și cu celelalte culte, cum s'a procedat, de exemplu, în Bavaria”. Dar oare statutul legii de organizare a Bisericii ortodoxe, pe care și l-a făcut Biserica însăși, pe temeiul unor principii înscrise în Constituție și pe care reprezentanții acestei Biserici ne-a cerut să-l legalizăm, statutul acesta nu este, la urma urmei, tot un fel de acord? Apoi, statutele cari se vor face, pe baza principiilor înscrise în legea de față, de către diferitele culte și pe cari Statul le va recunoaște, nu sunt tot un fel de acorduri?

I. P. S. Mitropolit al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor ungurene locuite de Români, Nicolae Bălan: Vă rog, d-le ministru, să-mi permiteți o mică întrerupere: statutul pe care și l-a dat Biserica ortodoxă se referă la organizațiunea internă a acestei Biserici, iar nu la raporturile dintre Statul român și Biserica ortodoxă. Prin urmare, Biserica eră pe ierenul ei și în drepturile ei de a-și da ea această organizație internă. În ceiace privește însă Biserica catolică, d-voastră, d-le ministru, stabiliți, nu printr'o lege, ci printr'un acord, raportul dintre Statul românesc și această Biserică, care raport, în ceiace privește Biserica ortodoxă.

l-ați stabilit printr'o lege de Stat. Aici este tratamentul neegal. Este o deosebire fundamentală (*aplause*).

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Statul român nu poate considera Biserica ortodoxă în afără de Stat, pentru că ea a trăit cu Statul dela începutul organizării acestuia. De aceea ea nu poate cere să fie față de Stat în raporturile în care se găsesc celelalte culte eterodoxe. Și de aceea în Constituție s'au prevăzut norme speciale pentru organizarea Bisericii ortodoxe și numai pentru ea. Pe baza acestor norme, înscrise în Constituție, s'a făcut legea de organizare și statutul ei, care este opera Bisericii și căruia Statul i-a dat putere de lege.

I. P. S. Mitropolit al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor ungurene locuite de Români, Nicolae Bălan : Eu nu am cerut să faceți acord cu noi, ci să ne aplicați un regim de egalitate.

CE CONȚINE PROIECTUL DE LEGE?

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : După ce am tratat chestiunile acestea în legătură cu întocmirea legii pentru regimul general al cultelor și v'am arătat necesitățile cari reclamau întocmirea ei, să-mi dați voie să examinez, în puține cuvinte, proiectul însuși.

D-lor senatori, proiectul acesta este o veche preocupare a Guvernelor perindate la cârma țării dela Unire încoace. Șapte ani de-a rândul s'a lucrat pentru întocmirea lui și a fost anunțat în patru mesagii de deschidere a Corpurilor Legiuitoare : la 1924/1925, 1925/926, 1926/927 și 1927/928. În fiecare toamnă, Parlamentul a fost așa dar înștiințat că va avea să se ocupe de proiectul de lege pentru regimul general al Cultelor, fără să ajungă totuși la aceasta decât în sesiunea actuală.

Ce conține acest proiect? Toate cele despre cari v'am vorbit până acum și cari sunt tratate în pat. u capitole. P. imul capitol este rezervat dispozițiilor generale, în care se condică principiul libertății depline a exercițiului cultelor, întrucât n'ar contraveni, bine înțeles, prescripțiilor constituționale, — se ia măsuri ca această libertate să fie asigurată și garantată, — se arată cadrul îndatoririlor pe cari trebuie să le îndeplinească cultele pentru a se bucura de această libertate, — se determină condițiunile pe cari ele

trebuie să le observe pentru a se bucura de protecțiunea Statului. În sfârșit, se specifică drepturile pe cari cultele le au — atât drepturile absolute, cât și cele condiționate.

În capitolul al doilea se tratează despre raporturile dintre culte și Stat. Pe lângă înșirarea cultelor istorice, se arată cari sunt condițiunile în cari, pe viitor, culte noi vor putea să obțină recunoașterea alături de cele istorice, iar pentru ca să prevenim eventuale abuzuri cu astfel de recunoașteri, s'a înscris principiul că culte noi nu pot fi admise în Stat decât numai pe bază de legi speciale. Se fixează, apoi, normele după cari Statul urmează să acorde ajutoarele sale pentru întreținerea cultelor, etc.

Capitolul al treilea privește, în special, trecerile dela un cult la altul și religiunea copiilor, iar capitolul al patrulea cuprinde câteva dispozițiuni finale privitoare la aplicarea legii, la organizarea cultelor lipsite de ierarhie și la rezolvarea unor chestiuni în legătură cu situația de până acum a acestor culte.

Cum mai toate dispozițiunile din acest proiect, așa de larg desbătut în comisiunea specială și în secțiuni, au fost aprobate de reprezentanții autorizați ai cultelor, socot de prisos să mai stăruiesc asupra lor. De aceea voi aduce în discuțiune numai acele câteva chestiuni asupra cărora reprezentanții cultelor nu s'au putut pune de acord și asupra cărora mi-am rezervat dreptul a mă pronunța înaintea Senatului în plenul său.

Este mai întâiu chestiunea cuprinsă în art. 9 devenit 11, privitoare la personalitatea juridică a organizațiilor bisericesti. Este, apoi, chestiunea tratată în art. 45, devenit 47, privitoare la caracterul averilor bisericesti. Sunt, în fine, chestiunile din art. 53 și 54 cu următoarele, cari se referă, prima la recunoașterea asociațiilor baptiste, iar celelalte la cultul mozaic.

PERSONALITATEA JURIDICĂ A ORGANIZAȚIILOR BISERICESTI.

În ceiace privește chestiunea întâia, personalitatea juridică a organizațiilor bisericesti, amintesc că părțile constitutive ale cultelor istorice, adică diferitele lor organizațiuni, se bucurau și până acum de personalitate juridică de drept

public și că legea de față vine numai să le confirme această personalitate.

Ni s'a cerut însă ca această personalitate juridică să fie acordată nu numai părților constitutive, organizațiilor bisericești, ci și cultului ca atare, adică Bisericii întregi. Dar s'a obiectat că în concepțiunea și organizația juridică a Statului român, cultele ca instituțiuni, nu pot avea personalitate juridică, ci numai părțile lor componente. S'a invocat atunci art. 27 din legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe, în care, se specifică că, pe lângă părțile ei constitutive, și Biserica întreagă, ca atare, este persoană juridică și ni s'a cerut, în virtutea principiului de egal tratament, ca și celorlalte culte să li se recunoască o astfel de personalitate juridică. Am arătat însă, d-lor senatori, că introducerea în art. 27 din legea Bisericii ortodoxe a dispoziției că Biserica întreagă este persoană juridică, este o scăpare de vedere datorită faptului că legea a fost întocmită în deosebi de clerici, fără colaborarea juriștilor specialiști, căci pe atunci nu există Consiliul legislativ.

P. S. Episcop al Râmnicului, Vartolomeiu : Dar totdeauna a existat Biserica ortodoxă ca persoană juridică.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Juriștii afirmă altfel. Și, pentru că legea Bisericii ortodoxe prezintă această anomalie, am cerut modificarea ei. De altminteri însuși Congresul național al acestei Biserici, întrunit la 1926, a cerut această modificare, între altele și pentru că dispoziția de care vorbim nu putea avea nici-o aplicațiune practică.

Răspunzând acestor cereri, pentru a menține echitatea față de toate cultele și pentru a ne pune în acord cu concepția și organizațiunea juridică a Statului nostru, am venit, după cum știți, cu un proiect de lege special, pentru modificarea art. 27 din legea Bisericii ortodoxe, ca să-l punem în concordanță cu dispoziția din proiectul de față, prin care personalitatea juridică se acordă numai părților constitutive, organizațiilor cari compun totalitatea unui cult, potrivit sistemului său de organizare.

P. S. Vartolomei, episcopul Râmnicului : Dar fondul general al cui va fi?

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Trebuie deci găsită formula, care să cuprindă și să exprime această personalitate juridică. Pentru Biserica ortodoxă, formula aceasta a fost găsită, foarte lesne, pentru că în legea de organizare

și în statutul ei se specifică, clar și precis, cari sunt părțile constitutive ale Bisericii: parohiile, protopopiatele, episcopiiile, mitropoliile, etc. și acestea au fost declarate persoane juridice.

Pentru celelalte culte însă formula a fost și este încă discutată. Și de ce, d-lor? De ce, Biserica ortodoxă a putut fi lesne încadrată într'o formulă care să exprime personalitatea ei juridică? Și de ce celelalte culte nu pot fi încadrate, așa de ușor, în formule generale pentru exprimarea personalității lor juridice? Pentru că sistemele de organizare ale cultelor sunt deosebite. Sunt mai întâiu culte cu ierarhie și culte fără ierarhie — cum sunt mozaicii și musulmanii. Cultele cu ierarhie au, apoi, unele — cum este Biserica ortodoxă română — un sistem de organizare democratic și constituțional, aplicat de jos în sus, prin adunări reprezentative și organe executive, iar altele — cum este Biserica romano-catolică — au un alt sistem de organizare, care pleacă de sus în jos, dela capul suprem al Bisericii, care delegă puterile autorității sale celorlalți reprezentanți ai săi în subordine.

Iată deci două sisteme de organizare față în față: unul cu caracter constituțional și democrat; altul cu caracter autoritar, episcopal. Deosebirea aceasta reclamă ca formula ce îmbracă personalitatea juridică a organizațiilor, părților constitutive, a acestor culte să nu poată fi aceeași. Mai mult decât atât. Chiar cultele cu organizare democratică și constituțională se deosebesc, în culte cu organizare sinodală și în culte cu organizare consistorială. De aceea a trebuit și va trebui să găsim o formulă care să încadreze personalitatea juridică a tuturor cultelor cari au diferite organizări. Ori, acea formulă nu poate fi exprimată decât în cuprinsul ei cel mai larg, pentru ca în cadrele sale să poată intra organizațiile tuturor cultelor, dela cele cu organizațiuni mai complete până la cele cu organizațiuni mai simple. O astfel de formulă am căutat să înscriem în proiectul nostru de lege. Cu o mică modificare, care mi s'a impus ulterior, ea va satisface, cred, exigențele de care vorbesc.

SUBIECTUL DE DREPT AL AVERILOR BISERICESTI.

Trec acum, d-lor senatori, la chestiunea care este punctul nevralgic al proiectului și a fost în centrul preocupărilor

tuturor celor ce au vorbit la discuțiunea acestei legi, la chestiunea caracterului averilor bisericești, chestiune, care, după formula ce există în mintea tuturor, constă în aceia de a se fixa : cine este subiectul de drept al averii bisericești? Este comunitatea credincioșilor sau Biserica, ca instituțiune?

Chestiunea aceasta trebuie privită din trei puncte de vedere : din punct de vedere doctrinar, din punct de vedere juridic și din punct de vedere politic.

Din punct de vedere doctrinar, cele două tabere adverse stau față în față, în luptă — ortodoxii și catolicii. Ortodoxii susțin că, după doctrina, general admisă, în dreptul bisericesc, subiectul de drept al averilor bisericești este comunitatea bisericească, iar catolicii susțin, dimpotrivă, că subiectul de drept al acestor averi este Biserica, instituțiune ca atare.

D. G. *Bogdan-Duică* : Inșă nu toți!

D. Al. *Lapedatu, ministrul cultelor și artelor* : Tocmai eră să spun, căci, după cum ați văzut din discuțiunile ce s'au urmat la această tribună, nici unii, nici alții nu au putut dovedi că doctrina lor este definitiv precizată și necontestată. Mai mult. Catolicii au căutat să susțină doctrina că averile sunt ale Bisericii cu canoniști orientali, iar I. P. S. Mitropolit al Sibiiului a căutat să susțină doctrina că averile sunt ale comunității cu canoniști apuseni, catolici chiar, ale căror opere sunt investite cu formula oficială a censurii bisericești : *Nihil obstat*. Intrucât deci nici dintr'o parte, nici din alta nu se poate dovedi că doctrina ce se susține este cea precizată și necontestată, nu ni se poate cere nouă să le codificăm în legea civilă ca doctrine de drept comun. Căci ar fi să facem o neiertată greșală legiferând chestiuni de acestea controversate de drept canonic.

Dar să vedem, d-lor, mai departe, dacă, din punct de vedere juridic, codificarea aceasta este necesară. Sub raportul situației lor de drept, organizațiunile bisericești, părțile constitutive ale cultelor, sunt persoane juridice de drept public. Le recunoaștem acest caracter și li-l confirmăm. Așa fiind, regimul sub care trebuie să stea ele este regimul dreptului comun, în cazul dat regimul stabilit prin legea persoanelor juridice. Căci ar fi greșit, credem, ca având o lege de drept comun, care stabilește regimul persoanelor juridice, ori de câte ori decretăm sau confirmăm o nouă persoană juridică să o exceptăm dela acest drept comun,

prin dispozițiuni speciale pe seama ei. Aceasta cu atât mai mult, cu cât articolul din legea Bisericii ortodoxe, prin care se declară de persoane juridice părțile ei constitutive, nu face nici o excepțiune dela legea persoanelor juridice. Ori, dacă așa stă lucrul, este corect să nu se facă excepțiune nici pentru celelalte culte, ci să se aplice dispozițiunile dreptului comun, cu privire la patrimoniul persoanelor juridice, tuturor organizațiilor bisericești ca persoane juridice, fără deosebire (*aplause prelungite*).

În fine, din punct de vedere politic, legiferarea într'un fel sau altul, ar fi un izvor nesecat de neînțelegeri și de certuri, foarte dăunătoare liniștei și păcii, care trebuie să domnească între credincioșii diferitelor culte. Am văzut aceasta noi, guvernul, dela început. Și de aceea am căutat să rezolvăm chestiunea controversată prin dispozițiuni neutrale, cari să fie acceptate și de o parte și de cealaltă. Cu regret am constatat însă, că fiecare „strană” ține așa de tenace la punctul său de vedere, încât a fost peste putință să le raliem. Mai mult. S'au ridicat obiecțiuni chiar împotriva formulei noastre neutrale.

Și anume : la primul aliniat, prin care dispuneam ca, în cazuri de trecere dela un cult la altul, pentru a se evita certurile dăunătoare și procesele interminabile, Statul să ofere celor rămași fără biserică și casă parohială mijloacele necesare pentru construcția lor din nou, ni s'a obiectat că Statul trebuie să rămână neutru, să nu se amestece în chestiuni de acestea, deoarece intervenția sa, chiar în forma aceasta, ar putea fi întrebuințată ca un instrument de convertire și proselitism, întrucât cei interesați să provoace certuri și turburări în Biserică, se vor duce în mijlocul popoului și provocându-se la dispoziția cuprinsă în lege, vor zice credincioșilor : vreți biserică și casă parohială nouă? Treceți la cultul nostru. Intr'adevăr, d-lor, trebuie să recunoaștem că este oarecare îndreptățire în temerea aceasta și că dispozițiunea de care vorbim ar putea fi folosită ca un atare instrument de către cei ce ar avea intențiunea să turbure conștiințele religioase și să provoace lupte confesionale.

Ce privește aliniatul al doilea al articolului și în care nu am dispus altceva decât că acei cari ar pretinde drepturi asupra averilor bisericești să și le caute în justiție, după dreptul comun, am crezut că dispoziția poate fi acceptată, pentrucă, chiar dacă nu am fi înscris-o în lege, este firesc

că oricine se crede îndreptăţit a pretinde ceva din bunul sau patrimoniul altuia, să meargă şi să şi-l ceară dela justiţie. Cu toate acestea, s'au făcut obiecţiuni şi asupra acestui aliniat. Căci s'a zis, odată ce soarta patrimoniului persoanelor juridice este reglementată prin legea comună, nu e necesar să o mai specificăm în legea de faţă.

În rezumat dar : sub raportul doctrinar, nu se poate codifica nici într'un sens nici într'altul ; sub raport juridic nu este necesară o astfel de codificare ; iar sub raport politic, ar fi chiar primejdioasă. De aceea, ca unii ce avem răspunderea urmărilor legiuirilor noastre, nu putem lua cu inimă uşoară răspunderea unei astfel de legiferări (*aplause prelungite*).

INTRE UNIŢI ŞI NEUNIŢI — ODINIOARĂ ŞI ACUM.

Am lămurit, d-lor senatori, mai de aproape aceste laturi ale chestiunii legată de soarta averilor bisericesti pentru cazuri de trecere dela un cult la altul, pentru ca onor. Senat să-şi poată da bine seama de ele şi pentru ca, atunci când va trece la hotărîri, să poată decide în cea mai bună cunoştinţă de cauză.

Vă rog totuşi să-mi mai îngăduiţi câteva momente, pentru o scurtă explicaţie în legătură tot cu această chestiune, în jurul căreia s'a învărtit aproape întreaga discuţiune la legea cultelor şi care a provocat cea regretabilă agitaţiune în Ardeal, pe care ţin s'o condamnm dela această tribună.

Chestiunea aceasta nu ar fi existat, dacă cele două Biserici nu ar fi pus-o pe tapet. Căci este foarte adevărat că unirea, dela 1700, cea bisericească, nu cea naţională, dela 1918, unirea aceasta s'a făcut pentru interese politice ale Casei de Habsburg în Transilvania. Este, apoi, foarte adevărat că prin această unire, legăturile vechi, aşă de temeinice şi aşă de preţioase, culturale şi politice, ale Românilor din Ţara-Românească cu fraţii lor din Ardeal au fost pentru mult timp slăbite sau chiar întrerupte. Este foarte adevărat, în fine, că această unire a provocat — tot pentru interesele, Casei de Austria — o luptă violentă între cele două confesiuni româneşti, în care luptă bisericile şi mănăstirile ortodoxe au fost distruse cu tunurile şi desfiinţate.

Dar este tot așa de adevărat că, dacă unirea a fost făcută pentru interese politice străine, ai noștri au știut-o folosi și exploată în folosul neamului românesc ; că, dacă legăturile bisericesti și culturale cu țara mamă a fost întrerupte, prin unire ni s'au deschis căi noi de lumină și cultură — calea Apusului latin — de unde ne-a venit redeșteptarea conștiinței naționale ; că, după 1764, după ce au încetat luptele fratricide, s'a stabilit, încetul cu încetul, între cele două confesiuni, raporturi normale și, mai mult decât atâta, raporturi-frățești, cari ne-au dus împreună la toate succesele pe cari le-am avut pe terenul vieții naționale și politice dela 1764 și până astăzi (*aplause*).

Afară de aceasta, arhieriei noștri de ambele confesiuni au fost, înainte de toate, servitorii intereselor românești ca și servitorii intereselor bisericesti. Astfel au fost Gherasim Adamovici și Ion Bob la 1791, Ioan Lemeni și Andrei Șaguna la 1848, Episcopul Miron Cristea al Caransebeșului și Episcopul Iuliu Hossu al Gherlei la 1918, când au venit, aci, ca mandatarî ai adunării dela Alba Iulia, să aducă Regelui Ferdinand actul unirii dela 1 Decembrie 1918.

Dar, d-lor senatori, raporturile acestea, mai mult decât normele, nu se mărgineau numai la conducători. Cu câte coborai mai mult în lumea satelor, cu atât distincțiunea dintre cele două confesiuni dispărea. Doar numele le era deosebit. Altfel nu era nici o distincțiune. Credincioșii — și din o parte și din alta — trăiau în cea mai deplină armonie, iar preoții lor în cea mai bună camaraderie. Un exemplu, care ilustrează această fericită armonie și camaraderie, este faptul că și astăzi încă, într'o bisericuță de lemn, de pe drumul dela Zalău la Ciucea, în Ciumerna, cele două confesiuni slujesc la acelaș altar. O singură biserică cu două potire, unul pentru ortodocși și altul pentru uniți. Un singur cântăreț slujește în fiecare Duminică la ambii preoți și acelaș popor, care vine și la o slujbă și la cealaltă (*aplause prelungite*).

Iată, d-lor, un fapt prețios care ilustrează, nu se poate mai elocvent, bunele raporturi ce domneau odinioară între Bisericile celor două confesiuni. Cred că mai marii conducători ai acestor confesiuni nu știu de aceasta. Căci, pe baza principiilor de intoleranță după cari se călăuzesc astăzi, sunt sigur că ar fi oprit această comunitate de slujbă bisericească în una și aceeaș biserică și care era odinioară

mult mai frecventată. Căci în copilăria și tinerețea noastră, noi, oamenii cari începem a coborî cealaltă pantă a vieții, am apucat raporturi ideale în această privință. Nu numai în acelaș sat, dar în aceeași familie ne găseam laolaltă, uniți și ortodoxi, fără ca să ne disputăm vreodată pe chestii confesionale sau să facem vreo diferențiere între unii și alții pe aceste chestii în viața socială.

Acestea au fost și acestea ar trebui să fie încă raporturile dintre cele două Biserici. Din nefericire în timpul din urmă — în special după 1918, — situațiunea s'a schimbat, din ce în ce în mai rău. Și aceasta nu numai din cauzele pe cari le-au expus Părintele Episcop Hossu și Părintele Mitropolit Bălan, dar și din alte cauze, asupra cărora cred că nu este de prisos să stăruim puțin, pentrucă, d-lor, acestea sunt mai ales cauzele reale: Este, de partea unora, o conștiință de superioritate, morală și culturală, care nu există de fapt, în mod general, ci numai individual, conștiința care-i face să trateze pe ceilalți cu oarecare desconsiderare, uneori chiar cu dispreț, ca retrograzi și incuți, iar de partea acestora este un fel de conștiință de superioritate națională, care face pe aceștia să țină pe ceilalți de mai apropiați și mai devotați intereselor catolice decât celor românești.

P. S. Episcop Lucian Triteanu: Superioritatea culturii s'a dovedit că nu există.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: Mai sunt apoi sistemele deosebite de educație, într'o parte și în alta — unul mai tradițional, altul mai modernizator, cari încep să se generalizeze. Este de asemenea fanatismul unora, chiar al oamenilor de cultură superioară, fanatism care stă în flagrantă opoziție cu minunatul bun simț și echilibru sufletesc al simplilor credincioși din popor.

D. Gh. Bogdan Duică: Fanatism adeseori prefăcut.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: Sunt, în sfârșit, rivalitățile și certurile locale, care determină trecerile dela un cult la altul, în cele mai multe cazuri. Nu contest că sunt și treceri de conștiință. Ar fi chiar riscat din partea mea, care cunosc bine chestiunea trecerilor, să contest astfel de treceri. Cele mai multe sunt însă provocate de certuri și rivalități locale. Și ca să dovedesc aceasta vă voi citi un raport, primit chiar astăzi, despre cea mai nouă conversiune, întâmplată în Ardeal și care raport este foarte interesant, căci vedește cauzele pentru cari se produc ne-

înțelegerile și cupe weste neînțelegeri merg mult mai departe decât rivalitățile pentru posesiunea bisericii.

Este vorba de comuna Băgaciu din Târnava Mică. Iată ce zice raportul : „Până la 1927, în comuna aceasta, toți Românii erau greco-catolici, având biserică și școală confesională, care a fost închiriată la Stat pentru școală de Stat. Actualul preot ortodox din Băgaciu s'a căsătorit cu o fată unită din comuna aceasta, în urma cărui fapt numitul preot a început să facă propagandă în comună pentru ca Românii să treacă la ortodoxism. De fapt au și trecut vre-o câteva familii și, drept răsplată, preotul ortodox, părintele Pop Petru, a fost numit în comuna aceasta ca preot. Ortodoxii, neavând biserică, au intervenit la forurile școlare superioare pentru a li se da voie să facă serviciul divin în școală. Obținând autorizația, Românii uniți s'au opus, deoarece ei susțin că au dat școala numai pentru învățământ, nu și pentru biserică”. Cum vedeți, nu este vorba numai de biserică, ci și de școală. Căci, continuă raportul : „De aci începând, au luat naștere frecările între ortodoxi și uniți. Uniții în vreo câteva Dumineci au închis școala, dar ortodoxii au forțat ușa și au intrat în școală. În ziua de 18 Martie 1928, fiind Duminecă, mai mulți uniți au mers la școală să o păzească ca să nu mai poată intra ortodoxii. În urma opunerii uniților, preotul ortodox a tras în aer un foc de revolver pentru a intimida pe uniți, iară însoțitorii lui au atacat pe paznici cu bețe. În încăerarea aceasta au fost răniți vre-o trei inși”.

Am citit acest raport, pentru că este cel mai recent și pentru că ilustrează stări de lucruri cărora avem datoria să le punem capăt.

D. Gh. Bogdan Duică : Tradiționale. La Beiuș, acum 30 de ani, de pildă, elevii ortodoxi de liceu nu au putut să facă instrucția lor religioasă în liceu, ci au trebuit să o facă într'o odaie în oraș.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Vedeteți dar cât au mers de departe rivalitățile și dintr'o parte și din alta.

Constatând cu durere lucrul acesta, trebuie să căutăm a pune capăt, cum am spus, acestei situațiuni. Căci e oare necesar, ca chiar pe cale normală, nu pe cale silnică, să devenim toți ortodoxi sau uniți? Dacă am trăi în sec. XVII sau în sec. XVIII, când anumite necesități, de ordin cultural sau politic, național sau social, nu s'ar putea satisface

decât numai prin o asemenea trecere, ca să putem veni astfel în contact cu Apusul, ca la 1700, ori să câștigăm anumite situațiuni, precum căutam în trecut, atunci de sigur acțiunea ar fi îndreptățită. Azi însă nu mai este îndreptățită.

Căci, dacă, pentru ideia în sine, ar fi să se facă reunirea, ea nu se va face, d-lor senatori, decât prin evoluția firească a lucrurilor, fără intervenția nimănui, în tot cazul fără violențe și silnicii. Ea se va face dela sine. Să lăsăm dar să se facă așa, să nu forțăm lucruri cari pot să fie cauză de dihonie și de dușmănie între frați. Vrem să evităm orice dușmănie. Vrem să zădărniciim orice luptă, căci e păcat ca puținele puteri prețioase ce le-am putea închină, în perioada aceasta de organizare a noului Stat, intereselor acestuia, să le risipim și pierdem în lupte fratricide, mai păgubitoare ca luptele cu dușmanii firești din afară, tulburând astfel viața religioasă și națională a unui neam întreg, abia ajuns la limanul mântuirii, al libertății și independenței sale politice (*aplause prelungite*).

Este dureros, pentru Dumnezeu, să nu iasă din această lungă și pasionată dispută, dragoste și înțelegere, ci dezacord și dihonie, când toți suntem animați de aceleași sentimente, când toți suntem conduși de aceleași datorii ale iubirii de neam. De aceea să nu ne cereți, vă rugăm, să legiferăm nici într'un sens nici în altul, ci să ne cereți numai, ca oameni cu răspundere, să nu ne asumăm, rezultate nefericite ale luptei confesionale fratricide (*aplause prelungite*).

CHESTIUNEA BAPTISTĂ.

D-lor senatori, mai am să lămuresc chestiunea baptistă, ca să pot încheia, căci asupra cultului mozaic cred că sunteți, cu toții, suficient lămuriți din cele spuse mai înainte.

În discuțiunile urmate la această tribună s'a dat o deosebită importanță faptului că prin proiectul nostru de lege se recunoaște asociațiunii baptiste drepturile câștigate. Ori, din punct de vedere juridic, nici nu se putea altfel. Chestiunea recunoașterii cultului baptist a fost rezolvată în Ungaria încă în anul 1905, pe baza unei legi, care, în Statul român, potrivit unui articol din Constituțiune, este în vigoare. Trebuie prin urmare să le recunoaștem și noi drep-

urile câştigate, aşă cum le-au recunoscut şi celelalte State succesorale.

De altminteri, deciziunea Inaltei Curţi de Casaţie, la care aceşti baptişti au ajuns, ne obligă să recunoaştem statutul lor din 1905 şi să-i dăm putere legală, iar actul acesta eră necesar şi din punctul de vedere al ordinii, pentru a pune capăt conflictelor nenumărate cari s'au produs între populaţiunea credincioasă ortodoxă şi aderenţii cultului baptist. Inşă, d-lor, dacă într'un Stat de drept şi de ordine nu puteam trece peste aceste drepturi câştigate şi trebuia să le recunoaştem, aţi putut vedeà că am recunoscut numai drepturile câştigate în fosta Ungarie, rămânând ca pentru restul ţării, asociaţia baptistă, dacă va îndeplini dispoziţiile pe cari legea le cere, să şi le câştige potrivit acestor dispoziţiuni. Şi mai mult decât atât : vă voi ruga să acceptaţi o completare a articolului privitor la cultul baptist, după care, chiar statutul dejă aprobat de Consiliul de Miniştri, să fie revizuit în conformitate cu nouile dispoziţiuni ale legii ce suntem chemaţi să votăm.

Aceasta din punct de vedere legal. Căci chestiunea trebuie discutată şi din punctul de vedere al rolului pe care Biserica trebuie să-l aibă faţă de propaganda baptistă, întrucât aceasta ar atinge şi situaţia aceleia. Eu cred că contra-propaganda nu poate fi făcută şi nu trebuie făcută prin mijlocirea şi cu sprijinul autorităţilor, cum s'a cerut chiar dela această tribună, ci prin mijloace de persuasiune, de care clerul, cu situaţiunea lui morală, spirituală şi sacerdotală, dispune. Rog deci pe reprezentanţii cultelor interesate să privească chestiunea şi sub acest aspect, al datoriei lor de a acţiona prin aceste mijloace şi de a ţine seama că baptismul este azi o confesiune general recunoscută.

Iată, am aci Anuarul mondial baptist pe anul 1927, din care se vede că aderenţii acestui cult au în America o situaţiune excepţional de favorabilă, întrucât sunt aproape 9 milioane numai în acest continent. Mai numeroşi sunt, apoi, în Britania — peste o jumătate de milion — pe urmă în ţările protestante, unde au grasat totdeauna aceste secte, şi, în fine, cum este şi firesc, în ţările latine şi slave, catolice şi ortodoxe. Vedeţi dar că propaganda baptistă merge descrescând, din America, unde este, aşă zicând, în floare, prin Anglia şi ţările de origină germană, până în ţările latine şi ortodoxe.

Baptismul trebuie socotit așa dar ca o confesiune azi recunoscută în toată lumea. Căci nu e țară în Europa în care aderenții săi să nu aibă o situațiune legală. Reprezentanții baptiștilor au participat, fiind primiți și tratați pe picior de egalitate, la Congresul internațional pentru apropierea Bisericilor, ținut acum trei ani la Stokholm, congres la care a luat parte și I. P. S. Mitropolit al Sibiiului ca reprezentant oficial al Bisericii ortodoxe române.

I. P. S. Mitropolit al Sibiiului, N. Bălan: Nu au fost aceștia. La noi sunt baptiști dizidenți, cari luptă contra acestora.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: Sunt, adevărat, două categorii de baptiști, dar doctrina lor este aceeași. Am aci situațiunea amănunțită a cultului baptist din toate țările și puteți constată, din tabloul statistic alăturat, că nu este, cum am spus, țară în care acest cult să nu fie recunoscut. Puteam noi așa dar să prohibim un cult, datând din 1831 și cu peste 12 milioane aderenți? Nu ne puneam oare în afară de lumea cultă și civilizată, anulându-le drepturile deja câștigate și recunoscute de legi în vigoare și prin tratatele de pace?

Dar afirmând aceasta, trebuie să remarc că este o deosebire între baptiștii dela noi și cei din Apus și din America. Aceștia sunt în genere oameni de cultură, care nu atacă și nu jicnesc celelalte culte, pe când la noi acei cari fac propagandă baptistă sunt, cu rari excepții, niște semidocti, cari nu înțeleg să facă propagandă civilizată, să nu jicnească și să nu atace celelalte culte. Iată de ce e necesar ca atunci când vom reglementa regimul asociației și propagandei baptiste prin revizuirea statutului lor actual, să impunem predicatorilor și slujitorilor acestui cult un anumit grad de cultură, ca să prezinte și din acest punct de vedere garanția că nu vor fi elemente inconstiente și turbulente, ci elemente de ordine și respectuoase pentru buna pace și armonie dintre culte.

BISERICA UNITĂ ȘI NOUA LEGE.

Cu aceasta, d-lor senatori, am lămurit chestiunile de căpetenie ce-mi propusesem a examina în legătură cu proiectul legii cultelor și nu-mi mai rămâne să spun decât câteva cuvinte cu privire la atitudinea pe care reprezentanții di-

feritelor culte au avut-o față cu acest proiect de lege, dacă d-l prim-ministru, care trebuie să-mi urmeze la cuvânt, îmi îngăduiește.

D. *Vintilă I. Brătianu, președintele consiliului de miniștri și ministru de finanțe* : Eu am să fiu foarte scurt. Rog numai pe d-nii senatori să stea până la sfârșitul acestei discuțiuni.

D. *Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor* : D-lor senatori, am urmărit cu atenție atitudinea pe care au avut-o și aci, în Senat, și în afară, reprezentanții diferitelor confesiuni, față de proiectul de lege pentru regimul cultelor și iată ce mă cred obligat să observ cu privire la această atitudine.

După cum am spus, necesitatea acestui proiect eră impusă nu numai pentru interese de ordine de Stat și de guvernământ, ci chiar și pentru interesele cultelor însăși : de a-și ști reglementate raporturile lor cu Statul, asigurate libertățile cuvenite și determinate drepturile lor. Odată deci ce eră și interesul lor ca această legiferare să se producă, cred că ar fi trebuit să dorească ca aceasta să se realizeze cu o oră mai 'nainte, într'o atmosferă de liniște și de încredere, pentru ca toate chestiunile, chiar cele mai delicate și grele, să se discute în mod serios și să se rezolve echitabil pentru toate cultele.

Ori, d-lor senatori, s'a întâmplat tocmai contrariul. Căci în jurul legii cultelor s'a produs, peste munți îndeosebi, o stare de spirit agitată, manifestațiuni regretabile și agitațiuni condamnabile, cari, recunosc, acum s'au mai domolit, dar cari puteau să ia proporții îngrijitoare. Răspunderea pentru aceasta o au, în primul loc, chiar prelații uniți. Și-i rog să nu se supere că spun aceasta, pentrucă nu fac decât să constat un adevăr.

Căci, înainte de a se fi dat publicității proiectul de lege ce aveă să fie prezentat Parlamentului, textul acestui proiect li s'a comunicat, particular și confidențial, spre a ne arăta obiecțiunile pe cari le-au de făcut cu privire la dispozițiunile cuprinse într'însul și, înainte chiar de a ne fi prezentat acestei obiecțiuni și de a le fi discutat cu ministrul de resort și cu președintele Consiliului, ne-am pomenit cu acea prematură și alarmantă circulară, adresată clerului și poporului unit din Ardeal, prin care aceștia erau preveniți că se găsesc în fața unei mari primejdii, pentrucă prin legea cultelor s'ar urmări, nici mai mult nici mai puțin, decât desființarea Bisericii unite...

Circulara aceasta a provocat, cum erà de așteptat, în sânul populațiunii unite de peste munți, teamă, neîncredere și turburare. Dovadă că imediat ce ea s'a publicat, în mai toate părțile, dar cu deosebire în dieceza Gherlei și în aihi-dieceza Blajului, s'au produs manifestațiuni cari au trecut marginile permise respectului pe care organele oficiale bisericești trebuie să-l aibă pentru ordinea și autoritatea în Stat, manifestațiuni de cari n'au fost străine, cum s'a și dovedit în urmă, elemente cari urmăriau să facă din această chestiune o mișcare politică.

Manifestele publicate la Gherla și aiurea, cari s'au prezentat și analizat și aci, în Senat, și asupra cărora nu vreau să mai insist, sunt dovada cea mai eclatantă despre cele ce spun. Căci a afirmă, cum s'a afirmat în aceste manifeste, că în Statul românesc Biserica unită ar fi prigonită de guvern, este, de sigur, a afirmă un neadevăr, prin care nu se poate urmări altceva, decât tocmai ceiace spuneam — turburarea și excitarea conștiințelor religioase pentru alte scopuri decât ale Bisericii...

I. P. S. Mitropolit greco-catolic al Albei-Iulii și Făgărașului, Vasile Suciu: Să nu le mai spunem toate.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: Căci, d-lor senatori, când se face dovada, dela această tribună, cu bugetul în mână, că Biserica unită este mai larg dotată chiar decât Biserica ortodoxă și când faptul se recunoaște chiar de către un reprezentant al Episcopatului Bisericii unite — fie și cu rezerva că aceasta este adevărat numai ce privește Biserica ortodoxă din Regat, nu și cea din Ardeal, — a se afirmă, zic, că Biserica unită este persecutată, constituie nu numai, cum am spus, un patent neadevăr, dar și o nesocotită provocare la adresa celor ce au avut, în cursul deceniului din urmă, răspunderea conducerii Ministerului de Culte.

Mai mult, s'a spus că Biserica unită este prigonită și că guvernul țării și-a însușit preocupările acelor cari urmăresc, consecvent și sistematic, distrugerea acestei Biserici. Că vor fi în Biserica ortodoxă de acei cari urmăresc astfel de himer, se poate; dar că guvernul și-a însușit atitudinea unor astfel de oameni și că legiferează în scopul de a distruge Biserica unită este o cutezanță împotriva căreia trebuie să ne ridicăm cu toată hotărîrea. Și pentru ce, d-lor? Pentru că oamenii, în simplitatea lor, cred tot ce li se spune. Și când

li se spune că Biserica lor este prigonită, că guvernul vrea să o distrugă, oamenii aceștia, fără discernământ critic, o cred. Astfel s'a creat acea agitată stare de spirit, pe care nu mă îndoiesc că astăzi o regretă chiar acei ce au provocat-o.

I. P. S. Mitropolit greco-catolic al Albei-Iulii și Făgărașului, Vasie Suci: Nu trag la îndoială că onor. guvern ar avea intențiuni rele față de noi, dar, în practică, să ne ferescă Dumnezeu...

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor: Aceasta ce privește atitudinea din afară, căci ce privește atitudinea de aci, din Senat, trebuie să recunosc că reprezentanții Bisericii unite au căutat și și-au dat silința, atât în comisiunea specială, cât și în secțiuni, iar acum în plenul Senatului, să ajungem la soluțiuni convenabile și împăciuitoare în chestiunile litigioase.

BISERICA ROMANO-CATOLICĂ ȘI NOUA LEGE.

Trec la romano-catolici și anume la d. Gyarfas, reprezentantul și oratorul lor. D. Gyarfas, care mi-a sugerat excursul istoric cu privire la mentalitatea specific confesională a populațiunii din Ardeal, a lăudat „sistemul ardelen”, cum l-a numit d-sa, al Bisericilor autonome, libere și egal îndreptățite și protegute de Stat, cerându-ne ca dintre cele trei sisteme de viață bisericească: Biserica în Stat, Biserica în afară de Stat, și Biserica autonomă, după sistemul ardelenesc, să primim și urmăm pe acesta din urmă.

Și aceasta, pentru că ar fi cel mai potrivit situației și împrejurărilor noastre, întrucât dincolo, peste munți, ar exista o puternică tradiție în acest sens, formată sub regimul unguresc, care a acordat cultelor totdeauna autonomie și libertate, protecție și tratament egal, așa că acestea și-au format o conștiință sensibilă, nu numai pentru drepturile lor, dar și pentru atacurile ce s'ar aduce autonomiei celorlalte.

D-lor, sunt foarte frumoase aceste lucruri, dar numai principial, teoretic. Căci realitatea, d-le Gyarfas, a fost cu totul alta. Sistemul ardelenesc, cu toată exaltarea lui în cunoscuta formulă, — pământul Ardealului este pământul clasic al libertăților confesionale, — a fost un sistem în care cei geloși de drepturile și privilegiile lor, n'au avut totdeauna respectul cuvenit și pentru ale altora, în deosebi pentru ale

acelora pe cari stăpânirile din urmă ungurești au căutat să le nimicească.

D. C. I. *Nicolaescu, președinte* : D-lor senatori, fiind orele înaintate, consult Senatul asupra prelungirii ședinței.

Senatul fiind consultat, admite prelungirea ședinței.

D. *Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor* : Căci nu a fost alegere de episcopi și mitropoliți români în Ardeal, atât la Biserica ortodoxă cât și la cea unită, în care guvernul ungureșc să nu se fi amestecat și să nu fi căutat a o influența potrivit unor interese străine de aceste Biserici. Episcopii aleși la Caransebeș, venerabilii de azi, Musta și Bădescu, n'au fost confirmați în scaunul lor ; Episcopul Miron Cristea n'a putut fi ales mitropolit, pentru că au intervenit jandarmii lui Tisza în favoarea lui Vasile Mangra, iar acesta, pentru că a avut cândva altă atitudine, n'a fost întărit în scaunul episcopal dela Arad, unde fusese ales, până ce n'a venit candidatul agreat de guvernul maghiar, Iosif Goldiș.

Apoi, ce înseamnă Hajdu-Dorogh, decât cel mai sfruntat atentat la viața Bisericii unite, care, deși, după cum ne spune Părintele Hossu, depinde direct de Papa, a fost totuși ciopârțită de guvernul ungureșc, răpindu-i-se zeci de mii de credincioși, pentru a se înființa o nouă episcopie unită, dar, aceasta, ungurească. In contra înființării acestui nou instrument de maghiarizare au protestat episcopatul, ca și credincioșii și s'a ridicat toată lumea românească, îngrozită. Dar în zadar. Căci ea s'a înființat totuși, pentru că așa cereau interesele politice și naționale ale Ungariei, pe care o susține Roma. Iar că lucrul s'a făcut cu ne mai auzită silnicie, ne-a spus-o Părintele Episcop Hossu, care ne-a amintit de preoții români arestați de jandarmii unguri și puși în fiare, pentru că n'au ieșit din bisericile cedate episcopiei dela Hajdu-Dorogh.

Iată deci, d-lor senatori, la ce se reduc cele afirmate și susținute de reprezentantul Bisericii catolice maghiare. Sistemul de guvernare al Statului în folosul Bisericilor, în ce privește pe Români, a fost așa de vitreg ca și pe vremea Aprobatorilor și Compilatelor. Ceiace pentru celelalte confesiuni se putea, pentru noi nu se putea și, din nefericire, aceasta nici pentru unii nici pentru ceilalți — nici pentru ortodoxi, nici pentru uniți, cari, dela 1848 încoace, au fost tratați aproape la fel.

D. Gyarfas a mai ținut să releveze că concepțiunea pro-

iectului nostru nu este și a reprezentanților confesiunilor minoritare. Lucrul e firesc, pentru că, cum ne-au declarat dela început, dumnealor au venit cu o anumită mentalitate în viața publică a Statului român și reclamă un regim confesional întocmai ca în fostul Stat maghiar. Ori, am arătat că Statul român s'a întemeiat și s'a dezvoltat politicește pe alte principii și că nu voim să luăm patrimoniul altora, ci dorim să ni-l păstrăm pe al nostru, al Statului clădit prin puteri proprii și nu prin împrumuturi dela alții (*aplause prelungite*).

Dar, trecând peste aceste obiecțiuni, trebuie să recunosc că, ca reprezentant al Bisericii romano-catolice, d. Gyarfás, în toate discuțiunile ce s'au făcut asupra proiectului de lege, s'a dovedit un spirit rezonabil și că am avut toată bunăvoința d-sale pentru a soluționa chestiunile dificile ale proiectului.

BISERICILE REFORMATE ȘI NOUA LEGE.

Păr. Episcop Makkai, în declarațiunea făcută, a spus că ar accepta proiectul de lege, dacă prin unele dispoziții ale lui nu ar fi vexatoriu pentru autonomia și drepturile pe cari le au Bisericile reformate și pe cari trebuie să le confirmăm și noi. Pentru sprijini ea acestei afirmațiuni, d-sa a citat o serie de articole, cari privesc în deosebi dreptul de control pe care Statul și l-a rezervat asupra cultelor. Unele din aceste articole au fost, în urma discuțiunilor avute în comisia specială și în secțiuni, modificate sau completate în sensul cererilor și dorințelor exprimate. Altele au rămas însă, și — oricât am dori ca legea aceasta să iasă dintr'un consens al tuturor, — nu putem renunța la ele. Dar dispozițiunile acestea, prin forma și mijloacele de aplicare nu vor aduce, vă asigur, nici un prejudiciu și nu vor încălca autonomia cultelor. Regret deci că Păr. Episcop Makkai, care s'a arătat un bărbat superior, înțelegător pentru situațiunea în care se găsește Biserica și credincioșii săi și care, pe deasupra, a făcut dovada dorinței sale sincere de a fi în termenii cei mai buni cu autoritatea Statului român — regret, zic, că d-sa n'a apreciat mai bine intențiunile noastre și că s'a lăsat răpit în aprecierile sale de atitudinea politică a conaționalilor săi.

ULTIME CUVINTE.

Cu aceste observațiuni pot încheia, d-lor senatori, cuvântarea mea, afirmând încă odată, pe lângă necesitatea întocmirii acestei legi și scopurile la care ea este chemată să răspundă. Și anume : În cadrul principiilor înscrise și dispozițiilor cuprinse într'însa, cultele, confesiunile să poată trăi, să se poată desvoltă, să-și poată îndeplini misiunea lor spirituală și morală, culturală și socială, potrivit tradiției lor istorice și sistemului lor de organizare, intereselor lor actuale și năzuințelor lor viitoare.

Iată de ce, la desbaterea legii, în comisiile speciale și în diferitele consfătuiri pe care le-am avut cu reprezentanții cultelor, nu numai eu, ca ministru de resort, dar și d-l prim-ministru, ca șef al guvernului, am înțeles să fim cât mai largi și să facem toate concesiunile rezonabile și posibile față de cererile și doleanțele ce ni s'au prezentat, fără să cedăm nimic din dreptul de control pe care Statul și l-a rezervat sieși prin Constituție și să transigem asupra chestiunilor de cari sunt legate interese superioare ale acestui Stat.

Căci noi dorim ca proiectul acesta de lege să iasă din consensul tuturor, să fie primit și votat de toți și să fie, în conștiința sinceră și onestă a tuturor celor pe care-i privește direct : temeiul de drept pe care urmează să se razime de aci înainte viața cultelor în România. Iată pentru ce îndreptez și eu un călduros apel către reprezentanții cultelor, ca acum, după ce în 12 zile de îndelungate și încordate discuții, a reeșit spiritul de largă toleranță și concilianță reciprocă, — cu toți împreună să ne dăm silința ca, din desbaterea și formularea pe articole a acestui proiect de lege, să iasă acel necesar și mulțumitor regim al cultelor de care Statul, ca și ele, au așa de mare trebuință (*aplause prelungite și îndelung repetate*).

2.

*Cuvântare rostită în Senat, la chestiunea personalității
juridice a organizațiilor bisericesti.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj
(30 Martie 1928).

D-lor senatori, față de redacțiunea pe care Comitetul delegaților a dat-o articolului privitor la personalitatea juridică a organizațiilor cultelor, s'au prezentat la biurou și s'au susținut la tribună trei amendamente.

AMENDAMENTUL

BCU Cluj / Centrala în P. S. EPISCOP CIOROGARIU.

Primul este al părintelui episcop Ciorogariu, care sună astfel :

„Organizațiunile cultelor istorice, create în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în statute (comunitățile, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitulele, episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile, etc.) sunt persoane juridice”.

Ni se cere deci, să suprimăm din redacția noastră ultimele cuvinte : „fiind reprezentate prin autoritățile lor legitime” și se motivează această cerere pe faptul că în legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe, părțile constitutive ale acesteia se declară pur și simplu persoane juridice, fără să se specifice cum și de cine sunt reprezentante.

D-lor, adevărat, așa este formula din legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe. Dar se uită un lucru : dacă în formula aceasta nu se specifică de cine sunt reprezentate persoanele juridice ale Bisericii ortodoxe, este pentru că însăși legea și statutul ei — statut care are putere de lege — prevăd expres, pentru fiecare din părțile constitutive ale Bisericii, de cine este condusă și reprezentată.

Nu tot așa stă lucrul cu celelalte culte. Aci, trebuind să definim caracterul personalității juridice a organizațiilor lor, în lipsa unui statut, cum e acel al Bisericii ortodoxe, și în lipsa unor dispozițiuni speciale, care să arate cine reprezintă aceste personalități juridice, trebuie să arătăm, să precizăm chiar, în formularea articolului respectiv, cine le reprezintă.

Sub acest raport nu se poate deci stabili o perfectă analogie între formula prin care s'a definit personalitatea juridică a organizațiilor Bisericii ortodoxe și aceia prin care trebuie să definim personalitatea juridică a organizațiilor celorlalte culte. Căci aci, sunteți, cred, convingși, că trebuie să arătăm și cine reprezintă juridicește aceste organizații.

AMENDAMENTUL P. S. EPISCOP AL CLUJULUI.

Cu aceste explicațiuni trec la amendamentul al doilea, propus și susținut de părintele episcop dela Cluj, care cere să introducem la acest articol aliniatele pe cari le recomandă Consiliul Legislativ, în avizul său, să se arate adică și cazurile când se desființează personalitatea juridică a organizațiilor legal constituite ale cultelor, în special a parohiilor.

Iată aceste aliniate :

Personalitatea lor juridică (adică a parohiilor) încetează :

a) Prin suprimarea sau desființarea părții constitutive în urma modificării organizației administrative sau statutare de către organele bisericești în drept ;

b) Prin dispariția naturală a credincioșilor sau trecerea lor la un alt cult.

Personalitatea juridică a unei parohii încetează — adaogă păr. Episcop Ivîn — prin trecerea a 70 % din credincioși.

D-lor, atât în comisiunea specială cât și în secțiuni, unde proiectul de lege a fost discutat aproape zece zile și unde tot interesul discuțiunii s'a concentrat, ca și în plenul Senatului de altfel, în special asupra celor două articole : 9 devenit 11 și 45 devenit 47, deși toți reprezentanții cultelor, ortodoxi, uniți, etc., cunoșteau avizul Consiliului Legislativ, nu s'a exprimat de nici unul dezideratul ca legea să stabilească și cazurile când personalitatea juridică a organizațiilor cultelor încetează.

Pentru întâia oară acest deziderat se exprimă acum, la discuția pe articole. Să vedem dar întrucât este întemeiat.

Cum se știe, fiecare cult are sistemul său propriu de organizare. Puterea civilă nu este îndreptățită să modifice aceste sisteme de organizare, decât atunci când ele contravin ordinii publice, bunelor moravuri, legilor în vigoare și instituțiilor Statului; când nu se aduce nici o atingere acestora, ea nu are căderea să aducă modificări de nici un fel acestor organizațiuni, stabilite uneori de sute și sute de ani.

Ar fi, deci, o încălcare neîngăduită a drepturilor și autonomiei cultelor, dacă puterea civilă legiuitoare ar căuta să normeze sau să schimbe, nemotivat, organizațiunile lor ori să dispună, de pildă, cum și ce fel urmează a se constitui parohiile și în ce împrejurări pot să fie ele disolvate. În această privință ar fi, de sigur, o neiertată greșală, să legiferăm, cum ni se cere, că personalitatea juridică a unei parohii încetează, când 70 % din credincioșii săi au părăsit-o. Căci, încă odată, puterea legiuitoare nu poate să determine organizația unui cult după alte norme decât acele ale propriului său sistem de organizațiune.

Dar mai este ceva. Dacă am accepta propunerea din amendamentul părintelui episcop dela Cluj, când se va lua cunoștință, în afară, că am legiferat regimul cultelor în acest sens, se va putea bănui, cu drept cuvânt, intențiuni pe cari cei cari au formulat și susțin această propunere nu le au, desigur — și anume că am voi să favorizăm unele culte în detrimentul altora.

Iată de ce, d-lor senatori, câtă vreme stau pe această bancă, trebuie să țin seamă că reprezint, ca ministru al cultelor, interesele tuturor, nu numai ale unei singure Biserici, oricât de mult aș fi legat sufletește de ea. Apoi, Statul român, care a recunoscut, prin Constituție, personalitatea juridică a organizațiilor legal constituite ale cultelor, personalitate pe care ele au avut-o și în trecut, nu poate să vină acum, ca prin astfel de dispozițiuni, să o desființeze. Ci, dimpotrivă, el trebuie să caute ca în legiuirile sale să exprime personalitatea juridică a organizațiilor legal constituite ale celorlalte culte, într'o formulă generală, în care să poată intra toate cultele, cu toată diversitatea lor de organizațiune și prin care, în acelaș timp, să nu împietăm pe nici unul din ele, în sistemul său propriu de organizațiune.

Lucrul nu e tocmai lesne. Căci dacă pentru Biserica ortodoxă s'a putut da în această privință o formulă așa de precisă: „părțile constitutive ale Bisericii (parohiile, etc.)

sunt persoane juridice", e pentru că Constituția acestei Biserici este ea însăși tot așa de simplă ca și formula aceasta. La celelalte culte, formula trebuie să îmbrace însă un caracter mult mai larg, ca să se poată încadra într'însa toate constituțiunile cultelor.

Iată de ce, d-lor, am socotit că e bine să o formulăm în felul redat de proiect : „Organizațiile cultelor istorice, create în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în statute — statute pe cari ele trebuie să le prezinte, potrivit acestei legi, Ministerului Cultelor spre aprobare — comunitățile, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitulele, episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile, etc., sunt persoane juridice, fiind reprezentante prin autoritățile lor legitime”.

AMENDAMENTUL

P. S. EPISCOP HOSSU.

Vin acum, d-lor, la al treilea amendament, propus și susținut de părintele Episcop Hossu. P. S. Sa cere ca la formula pe care am dat-o pentru recunoașterea și încadrarea personalității juridice a organizațiilor cultelor, să adăugăm, după cuvintele : „persoane juridice” și pe acele „de drept public” ; cu alte vorbe ni se cere să specificăm că organizațiile cultelor sunt persoane juridice de drept public. Dar evident că ele sunt persoane juridice de drept public. Și aceasta fără să o mai spunem apriat. Lucrul l-am explicat în comisiune și în secțiuni. Văd însă că trebuie să-l mai explic odată și aci.

Căci, d-lor, veți zice, de sigur, dacă organizațiile cultelor sunt persoane juridice de drept public, de ce nu am specificat aceasta în lege? Pentru că toate persoanele juridice, făcute prin lege, sunt de drept public, câtă vreme cele de drept privat nu se fac prin lege, ci se constituie pe alte căi și se înregistrează la tribunale, potrivit modalităților prevăzute în legea persoanelor juridice.

Odată dar ce se creiază prin lege o personalitate juridică, însemnează că această personalitate juridică este de drept public și nu mai este nevoie să se mai specifice aceasta în lege. Dar dacă așa stau lucrurile, de ce se mai cere această specificare? Pentru că neîncrederea, de o parte și de alta, este așa de mare, încât au ajuns oamenii să se teamă chiar și de umbra lor și să-și bănuiască unii altora gândurile și

intențiunile cele mai dușmănoase. Sper însă, că după aceste explicațiuni, neîncrederea și temerea se vor risipi și că nu se va mai cere să introducem cuvintele menționate, câtă vreme ele sunt de sine înțelese și anume : că persoanele juridice, create prin legea aceasta, adică organizațiile cultelor, sunt persoane juridice de drept public.

În al doilea loc, ni se cere să adăugăm, după cuvintele : „sunt reprezentante prin autoritățile lor legitime”, ceiace s'a mai afirmat odată și anume : „în conformitate cu sistemul lor de organizație”. Aceasta de temere că s'ar putea întâmpla ca instanțele judecătorești să nu țină seamă că autoritățile legitime ale organizațiilor cultelor trebuie să fie în conformitate cu sistemul de organizare proprie a fiecărui cult și să recunoască, ca reprezentanți ai lor, pe alții decât pe cei pe cari i-ar indica sistemul lor de organizare. Este sau nu așa?

P. S. Episcop greco-catolic al Gherlei, Iuliu Hossu : Ca să fie mai precis articolul. Nu este superfluu.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : *Superflua non nocet*, este drept. Dar atunci eu aș propune, față de temerea aceasta și pentru că nu-mi place nici stilizarea, deoarece se repetă în textul articolului același lucru de două ori...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I. P. S. Mitropolit al Albei-Iulii și Făgărașului, Vasile Suci : Nu e vorba de stil, ci de claritate.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : ...ași propune, zic, atunci, o formulă mai clară, formulă la care m'am gândit mai de aproape și care ar fi următoarea : „Organizațiunile cultelor istorice, create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare — amândouă ideile se îmbină în această propozițiune — și prevăzute în statute : comunitățile etc. sunt persoane juridice”.

Cred că această formulă satisface cererile ce s'au făcut și, în același timp, îndepartează temerile despre cari v'am vorbit (*aplause*).

IARĂȘI AMENDAMENTUL P. S. EPISCOPII AL CLUJULUI.

Dar să revin, d-lor senatori, la propunerea părintelui Episcop Ivan, care sună astfel : personalitatea juridică a lor (a parohiilor) încetează :

a) prin suprimarea sau desființarea părții constitutive,

în urma modificării organizațiunii administrative sau statutare de către organele bisericești în drept ;

b) prin dispariția naturală a credincioșilor sau trecerea lor la un alt cult.

Ni se cere așa dar să introducem în articolul acesta o precizare, pe care părintele Episcop dela Cluj a motivat-o prin faptul că și Consiliul Legislativ, examinând chestiunea, a cerut-o...

Am explicat, că întregirea, dacă este să se admită, trebuie, în felul cum o formulăm, să nu împietze și să nu încalce sistemul de organizare al cultului. Căci, când dispăre personalitatea juridică a unei organizațiuni de cult, a unei parohii bunăoară? Atunci când autoritățile în drept socot ele însăși că, din anumite cauze, e necesar să o desființeze. Este logic și firesc. Și când mai dispăre această personalitate? Atunci când nu mai sunt cei ce o constituiesc, cei pentru care există această organizație, parohie, când dispar adică credincioșii. E tot atât de logic și firesc. Acestea sunt lucruri așa de evidente că ori cine le înțelege.

Tocmai pentru aceasta, când s'a făcut legea de organizare a Bisericii ortodoxe române și când s'a întocmit și statutul ei, statut care a fost desbătut doi, trei ani de zile și în care s'a căutat, cu o rară gelozie, să se introducă toate dispozițiunile, până în cele mai mici amănunte, privitoare la această organizare, când s'a făcut, deci, acest statut al Bisericii ortodoxe române, nu s'a specificat în ce anume cazuri dispăre personalitatea juridică a diferitelor părți constitutive ale acestei Biserici. Și nu s'a prevăzut, pentru că organizațiunile cultelor sunt socotite, de obicei, prin funcțiunile pe cari ele le îndeplinesc în societate, ca permanente. Așa trebuie să le socotim noi...

Aceiaș autoritate care le înființază este în drept să le și desființeze. Iar când au dispărut și credincioșii și nu mai este prin cine să existe aceste personalități juridice, ele sunt deasemeni desființate. Socot deci că nu este necesar, după cum n'a fost necesar aceasta nici în legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, să se prevadă cazurile când dispăre această personalitate juridică.

Aș cere așa dar ca acest articol în care trebuie să intre și să se cuprindă sistemele de organizare ale tuturor cultelor, să fie redactat în formula pe care am propus-o mai înainte și pe care o mai citesc odată :

„Organizațiunile cultelor istorice, create și reprezentate în conformitate cu sistemul lor de organizare și prevăzute în statute (comunitățile, parohiile, protopopiatele, mănăstirile, capitulele episcopiile, arhiepiscopiile, mitropoliile, etc.) sunt persoane juridice”.

D-le președinte, vă rog să aprobați ca articolul să fie pus a vot în această redacțiune.

3.

Cuvântare rostită în Senat, la chestiunea
subiectului de drept al averilor bisericești.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
(30 Martie 1928).

D-lor senatori, foarte probabil, cuvintele mele vor fi ultimele ce se vor mai rosti în Senat cu privire la această chestiune. Incheind, deci, trebuie să constat, cu regret, cu adânc regret, că după o lună întreagă de discuțiuni, așa de înverșunate, așa de pasionate, ambele tabere se găsesc tot pe pozițiile dela început.

D-lor senatori, de câteva ori în acest timp, am avut simțământul că apropierea se va face și că deosebirile se vor reduce, drept ce am încheiat desbaterile în comisiunea specială cu nădejdea că până în cele din urmă amândouă părțile se vor putea înțelege asupra acestei chestiuni și vor putea conveni asupra unei formule comune. Ori, din amendamentele cari s'au propus și din felul cum s'au susținut de ambele grupe — căci fiecare reprezintă un punct de vedere opus — constatăm că ele se găsesc în aceleași situațiuni.

AMENDAMENTE PROPUSE.

Părintele Episcop al Clujului, în amendamentul propus susține împărțirea proporțională a averilor bisericesti în caz de trecere a credincioșilor dela un cult la altul — treceri cari privesc pe cei cari vin dela o Biserică românească la altă Biserică românească, pentru că dela celelalte Biserici nu se fac treceri, iar părintele Episcop Hossu susține și mai departe intangibilitatea acestor averi.

D-lor, am arătat ieri și a arătat azi, așa de clar, deși într'o

cuvântare foarte restrânsă, d-l I. Grădișteanu, că dispozițiunile acestea, dintr'o parte ca și din alta, nu se pot legiferă. In primul loc, pentrucă, din punct de vedere principial și doctrinar, cum a reieșit până la evidență din toate desbaterile, ele se găsesc față în față, într'o controversă ireductibilă. Nici o parte, nici alta, nu poate afirma, nu poate susține, pentru conștiința oamenilor obiectivi și imparțiali, cari stau de o parte, că doctrina sa este cea precizată și general recunoscută. A legiferă deci într'un sens sau în altul ar fi evident o greșală pe care puterea legiuitoare civilă nu o poate face.

In al doilea loc, fiindcă, din punct de vedere al dreptului, este inutil să se legifereze într'un fel sau altul, pentrucă odată ce părțile constitutive, organizațiile legale ale cultelor, sunt persoane juridice, ele stau sub regimul dreptului comun, al legii pentru persoanele juridice, cari are dispozițiuni clare și precise cu privire la patrimoniul acestor personalități, așa că ar fi o greșală să facem excepție dela lege pentru aceste persoane juridice.

In sfârșit, în al treilea lor, pentrucă, din punct de vedere politic, ar fi iarăși o greșală, o mare și niertată greșală, o asemenea legiferare, prin urmările pe cari ea le-ar putea avea, nu numai pentru starea de lucruri de astăzi, ci și pentru starea de spirit a poporului nostru din viitor.

Așa fiind, propunerile făcute prin amendamentele d-lor I. Grădișteanu și Gh. Bogdan-Duică sunt firești și logice. Căci, întrucât este inutil și chiar primejdios să se legifereze într'un sens sau altul, este bine, de sigur, să se elimineze, cum s'a cerut, acest articol.

ART. 45. — CUM S'A AJUNS LA EL ȘI DE CE A FOST MENȚINUT ?

D-lor, d-l I. Grădișteanu a avut un cuvânt pe care l-am reținut : „nenorocitul de articol 45”. In adevăr, nenorocit articol, dar vă rog să nu-l aruncați asupra mea, și să-mi permiteți să vă arăt cum s'a ajuns la acest articol și cum se face că el a fost menținut și că atât de greu ne putem desface de el.

In 1923, când am venit în fruntea Departamentului de Culte, am găsit un ante-proiect pentru regimul general al cultelor, în care chestiunea aceasta, a împărțirii averilor

bisericești, eră rezolvată prin norme destul de categorice, în sensul împărțirii lor între credincioșii trecuți la un alt cult și cei rămași, potrivit proporționalității.

Acei cari întocmiseră acest ante-proiect, probabil au găsit că e necesar să înscrie astfel de norme, pentru ca, potrivit lor, să se rezolve cazurile concrete ce aveau cunoștință că există dincolo de munți, ca rezultat al luptei nefericite confesionale dintre cele două Biserici românești.

Am examinat și eu acest ante-proiect, dar l-am examinat, cum spuneam în 1926, — îmi aduc foarte bine amine! — când am discutat proiectul în comisiunea specială a Senatului, l-am examinat între zidurile cabinetului, l-am examinat din punct de vedere abstract, principial, și mi s'a părut logic și firesc, drept și echitabil, ca împărțirea averilor bisericesti, în caz de treceri, să se facă proporțional.

Nu m'am gândit de fel, vă spun sincer, la efectul aplicării practice a acestei dispozițiuni. Când însă proiectul s'a adus în discuțiunea comisiunii, la 1926, când au venit prelații să-l discute, când am auzit din rostul celor cari cunoșteau bine problema, ce urmări nenorocite ar putea avea aplicarea acestei dispozițiuni, ce joc periculos de trecere dela o parte la alta s'ar putea face și cum s'ar încuraja cei ce ar avea intențiunea să turbure starea de spirit a credincioșilor, pacea confesională, pe urma unei asemenea dispozițiuni, atunci mi-am tras seama că chestiunea este foarte delicată.

Iată de ce, la 1926, în comisiile și secțiile Senatului, chestiunea aceasta, a fost, ca și astăzi, chestiunea principală, capitală, punctul nevralgic, al discuțiilor. Dar, d-lor, atunci cel puțin s'a discutat într'o atmosferă mai senină, mai liniștită. Și aceasta pentru că a fost intervențiunea unor oameni cu multă experiență, cu multă autoritate și cu luminat patriotism, cari au căutat să găsească un teren de conciliațiune transacțională.

Așa stătea chestiunea atunci. Ne-am dat seama adecă că nu puteam legiferă în sensul propus și că — pentru a se ajunge la o soluție mai fericită — e necesar să lăsăm să lucreze și timpul la rezolvarea ei. Aceasta cu atât mai mult cu cât eram hotărâți să ne retragem dela Guvern, ceea ce s'a și întâmplat la sfârșitul lui Martie.

ART. 45 IN PROIECTUL LEGE DELA 1926 ȘI IN CEL DE LA 1928.

Dar dacă este așa, cum de a rămas chestiunea și în proiectul din 1928? D-lor, tocmai pentru că trecusem prin frazele de cari v'am vorbit, tocmai pentru că din discuțiunile urmate ne-am dat seama din ce în ce mai mult, că acei cari sunt chemați să rezolve, prin legiferare, această chestiune, poartă o mare răspundere în ceiace privește rezultatele aplicării ei practice, tocmai de aceea, acei dintre d-voastre cari cunosc proiectul dela 1926 și cunosc proiectul de față, pot vedea ce mare deosebire este între formularea dispozițiunilor de atunci și formularea dispozițiunilor de acum.

Căci de rândul acesta noi am venit, cum spuneă foarte bine d-l I. Grădișteanu, să formulăm dispozițiuni cari sunt ale dreptului comun, sunt firești. Căci oricât am dori să fie astfel, trecerile dela un cult la altul se produc și se vor mai produce, câtă vreme nu vom putea și stârpi din sufletul omenesc diverse motive cari le produc. De aceea noi ne-am spus că, cum în cazuri de treceri de acestea, unii rămân fără biserică — fiindcă cei mai mulți, majoritatea, ori vor reține biserică ori se vor înstăpâni în ea, în dauna celor mai puțini, a minorității — să intervenim, să luăm măsuri să-și poată face și aceștia un locaș de închinare.

Aceasta din punct de vedere moral creștinesc și din punctul de vedere al grijei pe care Statul trebuie să o aibă ca să înlătore, prin mijloacele sale, prin ajutorul său, prin măsurile sale, cauzele de neînțelegeri și turburări între credincioșii de orice confesiune, cetățeni ai săi. Și numai așa, dându-le ajutorul, vom putea împiedeca pe acești oameni, odată ce au fost depărtați sau au fost lipsiți de biserică lor, să nu se mai ducă în fața justiției și să curme neînțelegerile și turburările cari se întrețin din această cauză, din nefericire, în anumite părți.

Iată deci din ce considerațiuni de ordin moral și din ce preocupări de răspundere în guvernare a ieșit această dispozițiune pe care am înscris-o în lege și pe care Consiliul legislativ, având în vedere că Statul nu trebuie să intervină, trebuie să rămână neutru în luptele confesionale, a atenuat-o, făcând-o facultativă, prin acel „poate” pe care l-a introdus.

De altfel oricând Statul, dacă vor rămâne credincioși fără biserică, va interveni să fie ajutați. Și aceasta fără nici

o dispoziție a legii. Cu alte cuvinte dispoziția este superfluă, este inutilă. Am înscris-o totuși, ca să facem dovadă de preocuparea noastră constantă de a liniști stările de spirit și de a mărgini posibilitățile de neînțelegeri și turburări între credincioși în cazuri de trecere dela un cult la altul.

Ce se spune apoi în a doua dispozițiune? Se spune că, dacă membru unei comunități religioase, cari au părăsit cultul, ar avea de formulat pretențiuni asupra averilor bisericesti, se pot adresa justiției. Acesta este un drept firesc, un drept natural, pentru că, chiar dacă nu am spune-o în lege, ei se pot duce să-și ceară drepturile lor pe cale judecătorească. Ori, în aceste cazuri, justiția va aprecia. Și va aprecia având în vedere calitatea de persoană juridică a respectivei comunități și normele dreptului comun.

În fine, am pus dispozițiunea privitoare la fundațiunile cu caracter special al organizațiilor bisericesti și, ca persoane juridice de drept privat, le-am trimis tot la dreptul comun. În ce privește chestiunea pământului provenit din reforma agrară, acesta aparține Statului, pentru că el nu s'a dat bisericilor în proprietate, ci numai spre folosință. Prin urmare, când Statul va constata că s'a desființat vreo comunitate bisericască și că deci folosința pământului atribuit nu-i mai poate fi utilă va dispune cum va crede de cuviință.

Așa dar, d-lor, față de proiectul dela 1926, prin care se formulă dispozițiuni categorice, ca de pildă ca, în cazul când trece comunitatea întreagă, ea trece cu toată averea; că, în cazul când trece majoritatea, duce cu sine biserica, răscumpărând pe minoritate; că, în cazul când trece chiar o minoritate, ea poate să meargă la justiție să-și revendice partea proporțională din avere, — vedeți la ce am ajuns la 1928! Și aceasta tocmai pentru că am văzut seriozitatea problemei!

CE AM DISPUS NOI ȘI CE NI SE CERE SĂ LEGIFERĂM.

Dar cu toate aceste dispozițiuni, cari nu pot fi interpretate decât numai de oameni de rea credință că ar cuprinde ceva împotriva vreunui cult sau altui și cu toate că intențiunea noastră a fost ca prin aceste dispozițiuni să sălășluim pace între Biserici, cu toate acestea, zic, dispozițiunile nu sunt recunoscute ca neutrale, ci ca dispozițiuni ofensive,

inspirate de anumite tendințe și atitudini ale unora sau altora din reprezentanții unui cult împotriva situațiunii și drepturilor altui cult.

Ei bine, când am văzut, din discuțiunile pe care le-am avut cu reprezentanții cultelor din o parte și din alta, discuțiuni pe cari le-am avut cu două sau trei săptămâni înaintea celor de aci, din Senat, când am văzut spiritul care domină, sentimentele ce-i stăpânesc, le-am spus: am venit cu o formulă neutrală, împăciuitoare, și credem că până în cele din urmă veți conveni asupra ei.

Așa am intrat în comisiunea specială — unde s'au făcut discuțiuni foarte întinse — și am venit în plenul senatului, unde deasemenea s'au făcut discuțiuni întinse, pentru ca, la sfârșit, când să putem zice că am ajuns la soluțiunea dorită, să constatăm că bunele noastre intențiuni nu au fost înțelese și că nici o parte și nici cealaltă nu a ținut seamă că dispozițiunile formulate în lege sunt menite să împăciuiască, nu să învrăjbească.

Mai mult. Ni se cere din ambele părți să cuprindem în lege dispozițiuni cari din punct de vedere doctrinar — încă odată spun — nu sunt bine precizate, din punct de vedere juridic sunt inutile, iar din punct de vedere politic sunt primejdioase! Ni se cere, nouă, guvernului, să le codificăm neapărat, căci altminterea n'am mai fi buni ortodoxi ori am fi împotriva acestei Biserici.

PARTIDUL LIBERAL ȘI BISERICA ORTODOXĂ.

D-lor, am și eu conștiință religioasă, dar am și conștiință românească. Decât în împrejurarea aceasta, conștiința mea românească stă deasupra conștiinței religioase, ca și la d-l I. Grădișteanu (*aplause*).

De aceea, oricari ar fi urmările, ca om cu răspundere nu pot, cu inima ușoară și silindu-mi conștiința, să iau o atitudine sau alta (*aprobări*), pentru că sunt convins că de voiu primi un punct de vedere ori de voiu primi pe celălalt, vom avea, într'o parte sau în cealaltă, urmările cele mai păgubitoare și dureroase, primejdioase chiar, pentru rosturile vieții noastre naționale (*aplause puternice*).

Căci, repet, d-lor, încă odată ceiace am spus ieri prea grăbit, pentru că trebuia să termin cât mai repede cuvân-

tarea în cadrul pe care mi-l propusesem : oare rosturile Bisericii ortodoxe stau în a atrage la sine, fie chiar pe cale de convingere — deși nu întotdeauna pe calea aceasta, după cum cunoaștem, se produc trecerile dela un cult la altul — în a atrage la sine, zic, două trei sute de credincioși?

I. P. S. Mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan : D-le ministru, așa am înțeles noi rostul Bisericii.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Eu cred că nu. Și să nu ni se facă învinuire că nu urmărim, ca Stat, Biserica noastră tradițională pe această cale. Căci ce a făcut partidul și guvernul liberal — în care am auzit spunându-se că n'ar mai aveà lumea ortodoxă încredere — ce a făcut acest partid și acest guvern liberal pentru Biserică?

Ce a făcut guvernul liberal pentru Biserica ortodoxă în ultima sa guvernare, nu a făcut nimeni în România : Noi am înzestrat bisericile cu pământuri ; noi am dat fondul religios din Bucovina, un fond de Stat, în administrația autonomă a bisericii de acolo ; noi am venit și am realizat unificarea administrativă și noua organizație a Bisericii noastre strămoșești.

Apoi cine a instituit Patriarhatul acesta, care, sub raportul dezvoltării vieții bisericești, este simbolul unității noastre naționale? Și cine a înzestrat episcopiile cu pământuri și păduri de mii de jugăre și hectare? Cine și-a dat toată străduința să sprijine în chipul cel mai larg, materialicește, Biserica aceasta, dacă nu noi, cei cari în guvernarea trecută de patru ani, am pus temelia noii organizări și consolidări a Statului român și din opera cărei guvernări a profitat în primul rând și Biserica ortodoxă?

Să nu se decreteze deci așa de ușor, că am fi pierdut din vedere interesele acestei Biserici, dacă nu voim să satisfacem cereri ale ei contrare interesului Statului pe care îl reprezentăm. Căci deasupra intereselor bisericești stau cele ale Statului, care, cum a spus-o și d-l prim-ministru și cum voiu s'o afirm și eu din nou, este un Stat laic, nu în înțeles anticlerical modern, dar este un Stat laic, pentrucă, dacă el dă tuturor Bisericilor puțința să-și îndeplinească rosturile lor religioase și morale, niciodată dela 1834, de când se poate considera începuturile sale ca Stat modern, Statul acesta, o afirm eu, care sunt și profesor de istorie, nu a fost condus de preocupări și de interese de ordin confesional.

BISERICA ORTODOXĂ IN AJUTORUL STATULUI.

Mai mult decât atât : Biserica a venit și a făcut sacrificii în interesul Statului, pentru că secularizarea dela 1863 nu s'a făcut împotriva Bisericii, ci pentru marile interese ale României de atunci. Cine spune altfel, acela nu cunoaște istoria națională. Secularizarea s'a făcut sprijinită de un episcop — episcopul Melchisedec — care eră și ministru, de către Kogălniceanu, care a fost cel mai bun creștin ortodox și cel mai mare român al timpului.

I. P., S. Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Pimen : Va să zică nu a fost contra secularizării.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Secularizarea s'a făcut pentru că, din nenorocire, prin împrejurările trecutului nostru vitreg, o cincime din patrimoniul național era închinat bisericilor străine, de ceace profitau pe de o parte Rușii, pe de alta Grecii, ca să încalce drepturile suverane ale Statului și Domnilor noștri și să tragă în beneficiul lor propriu roadele pământului românesc.

Noi, cari căutam să recâștigăm atunci suveranitatea deplină a teritoriului național, noi cari căutam atunci să utilizăm tot rodul pământului nostru în folosul neamului, noi — vorbesc de oamenii vremii — am găsit că este necesar să se facă secularizarea. Și Biserica ne-a ajutat, nu ne-a împiedicat. Și dacă de atunci încoace Statul român, care a avut de îndeplinit atâtea mari lucrări în interesul organizării și consolidării sale, pentru a realiza ceiace a realizat la 1918, n'a putut avea pentru Biserica sa națională grija pe care cei necunoscători de împrejurări o condamnă, este pentru că, cum zic, el trebuia să aibă înainte de toate preocupări mai mari și mai urgente, pe cari satisfăcându-le, rând pe rând, am ajuns ca la 1925 să putem face Patriarhatul și legea de organizare a Bisericii ortodoxe române.

Le-am spus toate acestea, d-lor, ca să se vadă cari sunt sentimentele noastre față de Biserica aceasta și să se vadă că atunci când trebuie să ținem limba dreaptă a cumpenii între cele două confesiuni românești, nu putem fi acuzați că neglijăm Biserica națională.

NECESITATEA ARMONIEI ȘI BUNEI ÎNTELEGERII ÎNTRE CONFESIUNI.

Căci câtă vreme suntem aci și purtăm răspunderea guvernării avem datoria să asigurăm liniștea sufletească și buna pace între confesiuni și în primul loc între confesiunile fraților de acelaș sânge. Și câtă vreme avem convingerea că oricum am legiferà, într'un sens sau altul, se va provoca, dincolo, o luptă confesională nenorocită, putem noi astăzi, după ce am văzut că cele două tabere nu pot conveni asupra unei formule pe care am crezut-o neutrală, putem noi, zic, să legiferăm așa cum ni se cere cu atâta stăruință din o parte și din cealaltă? E peste putință. De aceea, d-lor, eu apreciez sentimentele din cari au pornit propunerile — logice și firești — ce s'au făcut pentru abandonarea art. 45 devenit 47. Căci urmarea nu va fi, cum crede părintele episcop Hossu, că dacă nu vom pune în locu-i altă dispozițiune, dispoziția pe care o susține P. S. Sa, vom aveà un haos juridic. Urmarea va fi, vă rog să credeți, nu un haos juridic, ci — dacă am pune dispozițiunea d-voastră sau a celorlalți — o situație nenorocită care ar compromite liniștea și buna înțelegere ce trebuie să domnească între confesiuni și cu deosebire între frați.

Nu haos juridic, d-lor, pentrucă, cum a spus-o și d-l I. Grădișteanu, care este jurist și cum v'am spus și vă spun din nou și eu, care, deși nu sunt jurist, am căutat să mă lămuresc asupra chestiunii, consultând oamenii competenți, magistrați superiori, membri ai Academiei, consilieri dela Curtea de Casație, juriști recunoscuți, cari toți mi-au arătat că chestiunea rămâne să se rezolve potrivit dreptului comun înscris în legea persoanelor juridice.

Așa dar, d-lor senatori, cred că cultele pot fi deplin satisfăcute că le-am confirmat personalitatea juridică a organizațiilor lor bisericești și că le-am pus sub regimul persoanelor juridice, cari le asigură patrimoniul.

Pe de altă parte, având în vedere sentimentele, atitudinea și serviciile pe cari le-am făcut Bisericii ortodoxe, nu se poate zice că daca nu voiam să legiferăm în sensul în care îl cer cu atâta insistență unii, am abandonat interesele acestei Biserici.

Căci dacă I. P. S. Mitropolit al Sibiului, ca șef al unei Biserici, poate aveà în această chestiune o atitudine justi-

ficată prin situația, simțimintele și preocupările sale, dânsul nu poate să ceară dela noi, cari nu suntem pe scaune episcopale, ci stăm pe această bancă de mare răspundere, să ceară, zic, dela noi să luăm aceeași atitudine, pentru că nu o putem și nu voim să o luăm.

RĂSPUNDERI FAȚĂ DE INTERESELE GENERALE ALE ȚĂRII....

Iată cum stă chestiunea art. 45 și iată de ce, ajungând la capătul discuțiunii, am ținut s'o pun la punct și sub raportul răspunderii noastre. Și fiindcă sunt aci doi arhierii, cari au îmbătrânit în treburile Bisericii, unul dela marginea de Apus a pământului românesc, unde se agită chestiunea revizuirii granițelor, și celălalt din Moldova tuturor durerilor, dar și tuturor speranțelor, din cari a născut România întregită, eu i-aș întrebă, dacă, judecând această chestiune, nu din punct de vedere a situațiunii lor ca ierarhi ai Bisericii, dar cu inima lor românească, pe care o cunosc, — pentru părintele Ciorogariu, din „Zile trăite”, din „Tribuna” și din atâtea alte scrieri și fapte ale sale, — îl întreb : dacă ar fi în locul meu, ar putea face ceiace mi se cere mie și guvernului meu să fac?

P. S. Episcopul ortodox-român al Oradiei-Mari, Roman Ciorogariu : Desigur că da.

D. Al. Lapedatu, ministru cultelor și artelor : Nu, căci ați aveă și simțământul răspunderii pentru interesele generale ale neamului, nu numai pentru cele particulare ale Bisericii, pe cari, ca ierarh, le puteți aveă, așa mărginite, iar ca ministru, nu. D-voastră vă vedeți numai pe d-voastră, iar noi trebuie să vă vedem pe toți și să lucrăm pentru toți.

P. S. Episcopul ortodox-român al Oradiei-Mari, Roman Ciorogariu : Am spus că dacă aș fi în locul acela, aș face cu inima curată ceiace s'a făcut înainte de ziua de ieri, care a fost ziua de despărțire a apelor. Căci până în ziua de ieri eră o legătură istorică între Biserică și Stat. Ieri s'a zis : Statul român a ieșit din acea legătură și s'a modernizat.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : Nu s'a spus aceasta. Ci dimpotrivă, s'a afirmat că nu ne putem depărta de tradițiunile Bisericii strămoșești, de cari suntem legați indisolubil prin tot trecutul nostru.

P. S. Episcopul ortodox-român al Oradiei-Mari, Roman Ciorogariu : Da, eu aş rămâne şi pe pământ şi în cer tot în tradiţiunile neamului meu. Şi, vă rog să nu ieşiţi din ele.

D. Const. I. Nicolaescu, preşedinte : D-le ministru, I. P. S. S. Mitropolitul Ardealului vrea să vă facă o întrebare înaintea de a termina d-voastră răspunsul.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor şi artelor : Sunt gata să ascult.

D. Const. I. Nicolaescu, preşedinte : Aveţi cuvântul Inalt Prea Sfinte.

I. P. S. Mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan : O întrebare vreau să vă fac d-voastră, d-le ministru.

Premisa care aţi fixat-o în toate cuvântările d-voastră de până acum pentru concluzia pe care o prevăd cu certitudine, a fost că, deoarece aţi văzut că cele două părţi fixate pe punctele de vedere pe cari le reprezintă până acum, d-voastră vreţi să trageţi concluzia de a retrage articolul.

Dacă eu mă raliez cu Biserica mea la formularea articolului, aş cum a fost redactat de Consiliul legislativ şi menţinut de guvern până acum, d-voastră menţineţi articolul?

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor şi artelor : Răspund imediat.

I. P. S. Mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan : Ca să nu se poată zice că v'aţi strecurat printre două extreme : dacă mă raliez, d-voastră ce faceţi?

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor şi artelor : Dacă se raliază şi cealaltă parte, atunci menţin articolul. Şi pentru ca să nu credeţi că acest răspuns este de circumstanţă, ţin să vă amintesc ceia ce am spus când am publicat proiectul de lege în ziare, în declaraţiunile făcute presei cu această ocaziune, declaraţiuni cari au fost exact înregistrate : dacă se raliază ambele părţi asupra acestui articol îl vom putea menţine.

I. P. S. Mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan : Dar noi ne raliam, d-voastră ce faceţi?

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor şi artelor : Să se ralieze şi cealaltă parte şi menţin articolul, pentru că, în chestiunea aceasta, nu putem forţa nici conştiinţa şi nici răspunderea nimănu.

Dar, deşi la început vă spuneam că, probabil cuvintele mele vor fi ultime în această chestiune, văd acum că I. P. S. S. Mitropolitul Bălan vrea să mai vorbească. Şi îmi pare

bine, căci nădăjduesc că măcar în ceasul al 11-lea se va face înțelegere între frații de acelaș sânge, cari cu toții avem aceleași mari datorii și griji pentru rosturile actuale și viitoare ale țării și ale neamului (*aplause prelungite*).

4.

Cuoântare rostită în Senat, ca răspuns la declarația

I. P. Sf. Mitropolit D-r Nicolae Bălan.

(31 Martie 1928).

În declarațiunea citită de Părintele mitropolit Bălan, s'au făcut o serie de afirmațiuni, între cari unele, desigur, nu pot fi trecute cu vederea și nici nu pot rămâne fără un răspuns imediat.

ATITUDINE CONSECVENTĂ.

În primul loc, în ceea ce mă privește personal, s'a afirmat că mi-aș fi schimbat atitudinea și conduita politică și că, de unde, la început, am formulat și am susținut un punct de vedere, am isprăvit prin a admite și apăra punctul de vedere tocmai opus.

D-lor senatori, aceia dintre d-voastre cari au asistat până la sfârșitul ședinței de aseară, au avut ocaziunea să asculte confesiunea pe care am făcut-o Senatului tocmai asupra acestei chestiuni, asupra atitudinii, nu numai a mea, ci și a guvernului, față de pasionata problemă a caracterului averilor bisericesti și a soartei lor în cazul de trecere a comunităților dela un cult la altul.

Am arătat, aseară, în legătură cu discuția amendamentelor prezentate la art. 45 devenit 47, de ce anume nu poate fi primită, nici propunerea unora și nici propunerea altora, nici a ortodoxilor, nici a uniților : fiindcă din punct de vedere doctrinar tezele sunt ireconciliabile, din punct de vedere juridic dispozițiile cerute sunt inutile, iar din punct de vedere politic legiferarea într'un sens sau altul ar fi primejdioasă nu numai pentru împrejurările de azi ci și pentru cele viitoare.

Am arătat, apoi, cum s'a făcut că această chestiune, pe care d. Grădișteanu a numit-o nenorocită, cum s'a făcut, zic, că această chestiune a fost formulată și menținută totuși în proiectele de lege pentru regimul cultelor, dela început până la sfârșit, cum a evoluat ea și cum, pe măsură ce am studiat-o și am aprofundat-o mai mult, pe aceeași măsură responsabilitatea noastră, a celor cari trebuia să o legiferăm, eră mai mult angajată, în ceea ce privește aplicarea practică, a unui punct de vedere sau a altuia.

Am arătat în fine că este o mare deosebire între formula dela 1923, formula dela 1926, a proiectului pe care tot guvernul liberal l-a prezentat Parlamentului și formula actuală dela 1928. Căci pe când formula dela 1926 preconiză categoric principiul împărțirii proporționale a averilor bisericesti, pentru cazuri de trecere dela un cult la altul, formula dela 1928 nu mai preconizează acest principiu, ci prezintă numai, în locu-i, câteva dispozițiuni de drept comun, cari, ori vor fi înscrise în lege, ori nu, își pot găsi — juri dicește și practic — aplicare pozitivă.

La această formulă, pe care am socotit-o neutrală, speram, credeam chiar că se vor raliă ambele tabere. Dar speranța, credința noastră a fost zadarnică. Căci am constatat, nu de o lună, ci de aproape două, de când am luat contact cu reprezentanții cultelor, ca să discutăm această problemă — care eră chestiunea de căpetenie a legii — am constatat, zic, că fiecare dintre acești reprezentanți înțeleg să rămână pe aceeaș pozițiune și să nu cedeze nimic din punctul lor de vedere extremist. În două luni de zile, cu toate stăruințele noastre, nu s'a putut face nici un pas, cât de mic de apropiere între cele două tabere adverse.

Și ca să dovedesc I. P. S. S. Mitropolitului Bălan că am fost și am rămas, cu întregul guvern, consecvent, pe această chestiune, i-am amintit declarațiunile date presei din prilejul expunerii ce am făcut asupra proiectului de lege al cultelor, declarațiuni foarte fidel înregistrate și în cari, arătând limpede care este punctul de vedere al guvernului în chestiunea averilor bisericesti, spuneam că, după cea mai bună conștiință a noastră, am adoptat un punct de vedere și o formulă neutrală, la care credem că se vor raliă și o parte și alta, dar că, în caz că cele două tabere nu vor conveni asupra acestei formule, vom abandona-o cu totul.

Aceasta a fost declarația noastră precisă și categorică,

făcută din capul locului, de acum două luni, așa că nu se poate spune azi că abandonarea articolului cu pricina, este un act de ultimul moment, ce ar putea fi privit ca o schimbare de atitudine. Am rămas consecvenți, d-lor, cu această atitudine și socot că, din punct de vedere politic, nici nu puteam face altfel, ca să nu turburăm și să nu compromitem buna armonie ce trebuie să domnească între frații de acelaș neam și sânge, dar de credință și lege deosebită (*aplause prelungite*).

AFIRMAȚIUNI GRATUITE.

Dar pe lângă chestiunea aceasta, care mă privește mai mult personal, mai sunt, în declarațiunea I. P. S. Mitropolit dela Sibiu câteva afirmațiuni, pe cari deasemenea trebuie să le relevez. Pe cea dintâiu, că am fi împietat libertatea de legiferare a Parlamentului, impunându-i anumite puncte de vedere și anumite angajamente, a relevat-o d-l vice-președinte I. Purcăreanu și Senatul a respins-o cu toată hotărârea.

Pe celelalte că legea aceasta cuprinde dispozițiuni contrarii Constituției și contrarii regimului stabilit prin legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române, trebuie să le relevez și să le resping eu, tot așa de hotărât.

În adevăr, d-lor, că părintele mitropolit și alții au afirmat, afirmă și vor mai afirmă că dispozițiunea privitoare la Concordat, din legea noastră, este anticonstituțională, nu mă surprinde și nu mă miră, dar ca să afirme, că ea cuprinde dispozițiuni contrarii regimului Bisericii ortodoxe române, aceasta mă surprinde și mă miră. Căci dacă este așa, cum se face că, tocmai Înalt Prea Sfințitul, când și-a început cuvântarea sa de săptămâna trecută, a ținut să ne mulțumească, mie și guvernului, că am venit, în fine, cu acest proiect de lege, prin care se așează regimul viitor al cultelor în armonie cu legea Bisericii ortodoxe? (*Aplause prelungite*).

La această afirmațiune trebuie să declar, în cea mai bună conștiință — rugând pe oricine să controleze — că în legea aceasta nu este o singură dispozițiune contrarie regimului Bisericii ortodoxe. Mai mult decât atât: ar fi trebuit ca legea care privește regimul general al cultelor, să nu privească Biserica ortodoxă. Totuși fiindcă cuprinde dispozi-

țiuni ce pot fi aplicate și Bisericii ortodoxe, am înscris un articol, prin care se prevede, că toate dispozițiunile din lege cari nu sunt contrarii legii Bisericii ortodoxe, privesc și această Biserică.

Apoi, nu I. P. S. Mitropolit al Sibiului ne-a spus, chiar dela această tribună, că va pune școalele sale teologice sub legea pentru regimul general al cultelor, pentru că prin legea Bisericii ortodoxe am pus aceste școale sub un control mult mai riguros, decât pe acele ale cultelor, cărora le-am dat toată libertatea de a se organiza, de a se susține și a se conduce, la ceiace, vă aduceți poate aminte, i-am spus că tocmai de aceea am prevăzut că și Biserica ortodoxă să se bucure de avantajele legii pentru regimul cultelor și pentru ca să nu se poată face afirmațiuni pe cât de categorice, pe atât de regretabile, că prin această lege am fi voit să împietăm întruceva regimul Bisericii ortodoxe.

IN APĂRAREA DEMNITĂȚII ȘI SUVERANITĂȚII STATULUI.

Mai este, în sfârșit, o afirmațiune, care, cred, v'a surprins : că guvernul n'ar fi știut să apere demnitatea și suveranitatea Statului român și că a trebuit să ia în această privință pildă și lecții dela I. P. S. Sa Dar, d-lor senatori, Statul acesta, dela constituirea sa sub forma modernă, a trecut prin momente foarte grele și s'a găsit adesea în situațiuni așa de dificile, că față cu puterea pe care o reprezenta pe vremuri, ar fi putut să accepte și să sufere încălcarea suveranității sale.

Cu toate acestea nu veți găsi un moment, în istoria acestui Stat, în care conducătorii săi să fi acceptat și suferit o asemenea încălcare. *!(aplause).*

Să fie deci liniștit și să nu aibă nici o grijă I. P. S. Sa în această privință. Nu avem nevoie de sfătuitori și de apărători ai demnității și suveranității naționale, câtă vreme o știm și o putem singuri reprezenta și apăra.

Cu aceasta închei răspunsul ce aveam a dà, în legătură cu declarația I. P. S. Mitropolit Bălan și mulțumesc Senatului că prin votul său înțelept și patriotic a scutit țara și neamul de perspectiva unor nefericite și nenorocite lupte confesionale între frații de acelaș sânge *(aplause prelungite)*.

5.

Cuvântare rostită în Adunarea Deputaților,
la discuția generală a legii.

(5 Aprilie 1928).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

D-le președinte, d-lor deputați, după expunerea așa de judicioasă și de competentă a d-lui dr. I. Mateiu, raportorul proiectului nostru de lege, mie nu mi-ar mai rămâne decât prea puține de adăugat cu privire la acest proiect de lege. Totuși, fiindcă în desbaterile desfășurate în această Adunare, s'au ridicat anume chestiuni pe cari socot de a mea datorie să le lămuresc, permiteți-mi ca, înainte de închiderea discuțiunii generale, să spun câteva cuvinte relativ la aceste chestiuni, cari se referă pe de o parte la unele declarațiuni ale reprezentanților confesiunilor minoritare, iar pe de altă parte la unele reflexiuni ale d-lui profesor N. Iorga.

OBIECȚIUNI MINORITARE.

D-lor deputați, în declarațiunile pe cari le-au citit aci reprezentanții cultelor minoritare, ni s'au înfățișat, în deosebi, două motive, pentru cari spun dânsii că nu pot aprobă acest proiect de lege : întâiu, că el ar conține unele dispozițiuni de caracter polițienesc, jignitoare pentru autonomia cultelor, și al doilea, că din alte ale sale dispozițiuni ar rezultă o vădită neîncredere a Statului pentru cultele minoritare.

Față de aceste afirmațiuni, țin să arăt, dela început, că din examenul pe care de atâtea ori l-am făcut acestui proiect de lege, nu am găsit — și aceasta o declar în toată sinceritatea de conștiință — că dispozițiunile despre cari e vorba ar fi de caracter polițienesc și că ar porni dintr'o totală neîncredere a noastră față de cultele minoritare. Și ca să dovedesc aceasta, vă rog să-mi îngăduiți, d-lor deputați, să intru puțin în analizarea acestor dispozițiuni.

POLITICA MILITANTĂ IN VIAȚA BISERICESCĂ.

E mai întâiu dispozițiunea cuprinsă în art. 6, prin care se interzic constituirii de partide politice pe baze confesionale și, în acelaș timp, se interzice tratarea de chestiuni de politică militantă în corporațiile și instituțiunile bisericesti.

Am explicat în expunerea de motive cauzele, foarte serioase, cari ne-au determinat să înscriem în proiectul de lege aceste dispozițiuni. În primul loc, pentru că conducătorii Statului român modern — dat fiind principiile pe cari s'a alcătuit și pe cari s'a dezvoltat până acum acest Stat — nu s'au călăuzit niciodată în actele lor de guvernare de preocupări de ordin confesional. Tot așa și partidele politice au exclus din programul lor tendințe clericale. Și nu vrem să ne abatem dela această bună tradiție, nici în noul Stat al României întregite, lăsând să se constitue partide politice pe bază confesională, care să năzuiască a impune conducerii Statului preocupări clericale. (*Aplause prelungite pe băncile majorității*).

Cele petrecute în Senat acum câteva zile sunt o dovadă că îngrijorarea noastră în această privință a fost și este pe deplin justificată. Căci ați văzut cum oameni, abia ieșiți de sub stăpânirea unui regim de vechi tradiții clericale în conducerea Statului, au socotit că sunt îndreptățiți și că pot impune conducătorilor Statului nostru preocupările lor confesionale ca preocupări de guvernământ. Ați văzut însă, în acelaș timp cum Senatul a reacționat împotriva acestor tendințe, respingând, prin votul său, dat aproape cu unanimitate, încercarea de a impune lucrării noastre de legiferare și de guvernare, interese particulare confesionale peste și împotriva intereselor generale ale țării și ale neamului.

Iată deci, d-ilor, dovada că ne-am gândit foarte bine și foarte serios atunci când am socotit că, pentru sistemul de conducere al Statului nostru, pentru tradițiile noastre politice și pentru rosturile noastre de viitor, ar fi păgubitor, primejdios chiar, să permitem ca în viața publică să se constitue partide cu caracter și tendințe clericale. Exemple bine cunoscute din viața trecută și chiar din viața actuală a altor State, cu astfel de partide, pot fi aduse destule spre a dovedi deasemenea că înlăturarea din viața politică a

Statului nostru a partidelor clericale e o necesitate, pe care trebuie să o susținem cu toții și fără ezitare.

Ce privește dispozițiunea prin care se interzice tratarea de chestiuni de politică militantă în corporațiile și instituțiile bisericești ale cultelor, ea este așa de firească că nu mai are trebuință de a fi justificată. Căci, dacă Statul acordă cea mai largă autonomie pentru viața internă a cultelor, această autonomie este a se folosi numai în cadrul afacerilor lor religioase, în cari, sub nici un cuvânt, nu poate fi admisă politica militantă, pentru că din ziua în care aceasta ar intra în corporațiunile și instituțiunile bisericești, ele s'ar transforma în instrumente ale vieții politice de partid și am ajunge astfel, pe alte căi, la aceea ce arătam adineauri că trebuie să înlăturăm din viața noastră publică.

AJUTOARELE DIN STRĂINĂTATE ALE CULTELOR.

O altă dispozițiune a proiectului nostru de lege împotriva căreia se ridică reprezentanții cultelor minoritare, este aceea prin care cultele acestea sunt obligate să comunice guvernului ajutoarele materiale primite din străinătate. Ori, d-lor, dispozițiunea aceasta nu poate fi privită ca o dispozițiune polițienească, câtă vreme guvernul trebuie să știe de unde vin, de ce natură și cu ce scopuri sunt date aceste ajutoare și câtă vreme el nu le va opri, decât atunci când vor fi date și întrebuințate împotriva intereselor Statului și împotriva armoniei interconfesionale în Stat.

De altfel, dispozițiunea aceasta, pe care reprezentanții cultelor o socotesc de polițienească și protivnică drepturilor și autonomiei lor, nu privește atât cultele istorice, cari nu au motiv să ascundă față de controlul Statului primirea de astfel de ajutoare și să le întrebuințeze pentru scopuri contrare intereselor Statului și armoniei interconfesionale, cât privește, în special, asociațiunile religioase, sectele, despre cari știm că se susțin, adesea, cu mijloace inavuabile, venite din afară și pe cari le întrebuințază în scopuri subversive și de turburare a păcii confesionale.

Ori, Statul, care are datoria să garanteze această pace confesională și să se asigure împotriva tendințelor subversive, e în dreptul său să ia orice măsuri ar crede necesare pentru aceasta și e regretabil că reprezentanții cultelor mi-

noritare privesc aceste măsuri ca polițienești și îndreptate în contra drepturilor și autonomiei lor, în loc să le privească așa cum sunt, adică luate pentru asigurarea ordinii în Stat și garantarea liniștei confesionale, la care și dâșșii, ca cetățeni și ca credincioși, sunt direct interesați. (*Aplause prelungite pe băncile majorității*).

CULTELE ȘI ACHIZIȚIA DE AVERI..

S'a mai afirmat, d-lor, că în proiectul nostru de lege sunt dispozițiuni, cari pot fi privite ca rezultate din neîncrederea față de culte și s'a citat, pentru aceasta, dispozițiunea din articolul privitor la achiziționarea de averi cu titlu gratuit pe seama cultelor și care articol dispune că astfel de averi nu pot fi acceptate fără aprobarea guvernului.

Regimul sub care am pus aceste achizițiuni este acel stabilit de codul nostru civil și care se aplică în Vechiul-Regat dela 1864. Regimul acesta se aplică acum și în Basarabia, dar nu se aplică încă în Bucovina și Transilvania. Ori, venind cu o lege de unificare pentru regimul cultelor, nu putem, evident, ca pe jumătate din ele să le supunem la un regim, iar pe cealaltă jumătate la un altul, din simplul motiv că acolo, în Bucovina și în Transilvania, ar fi în vigoare un alt cod civil, care lasă deplină libertate cultelor în această privință. (*Aplause pe băncile majorității*). Nu am mai face atunci o lege de unificare.

Iată de ce a trebuit să înscriem în lege aceeași dispoziție a codului nostru civil pentru achizițiile de averi cu titlu gratuit ale tuturor cultelor : pe deoparte, ca să uniformizăm acest regim, iar pe de altă parte, ca să corespundem intenției, care a determinat, la 1864, introducerea acestui regim în codul nostru civil.

D. Hans Otto Roth : D-le ministru, soluția este ușoară în această privință : să extindeți codul nostru.

D. Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor : De ce să extindem codul d-voastră, când noi avem pe al nostru, care, prin aplicarea lui de peste o jumătate de secol s'a dovedit perfect potrivit trebuințelor și tradițiilor noastre?

Interpretarea ce se dă acestei dispozițiuni că ar denota o neîncredere a Statului față de culte este absolut greșită. Ea nu s'a luat decât pentru ca Statul să cunoască natura și scopul achizițiilor cu titlu gratuit și să poată avea în același timp o evidență asupra lor.

Și că această dispozițiune s'a aplicat tuturor instituțiilor de drept public din Vechiul-Regat în cel mai larg spirit de libertate și toleranță, e că, dela 1864 și până astăzi, nu s'a refuzat niciodată — cel puțin după câte cunosc eu — aprobarea guvernului pentru astfel de achizițiuni.

De ce dar există temeri pentru viitor și de ce să fie socotită această dispozițiune ca o lipsă de încredere a Statului față de instituțiile publice și de culte, când nimeni până acum, timp de o jumătate de secol, nu a manifestat astfel de temeri și nu a ridicat astfel de obiecțiuni?

ORDONANȚELE ȘI INSTRUCȚIILE CULTELOR CĂTRE CREDINCIOȘI.

În art. 26 am dispus ca ordonanțele și instrucțiunile de interes obștesc pe cari le dau șefii cultelor către credincioșii lor, să fie aduse la cunoștința și a Ministerului de Culte. În acelaș timp, am dispus ca, în cazul când aceste ordonanțe și instrucțiuni ar cuprinde ceva împotriva intereselor de Stat, Ministerul Cultelor să poată interzice executarea lor.

Evident, că aceste dispozițiuni sunt considerate și decretate de reprezentanții cultelor, nu numai ca măsuri de ordin polițienesc, dar pornind din aceeași neîncredere a Statului față de culte. Decât, d-lor, nu au dreptate. Căci dispozițiunile acestea ne-au fost impuse de anumite fapte întâmplare în acești din urmă 10 ani, de anumite cazuri concrete, când astfel de ordonanțe și instrucțiuni au fost date și îndreptate împotriva intereselor superioare ale Statului.

E destul să amintesc, în această privință, instrucțiunile fostului episcop de Timișoara Glattfeder, în legătură cu reforma agrară și instrucțiunile date de actualul episcop de Alba-Iulia, Majlath, în legătură cu reforma învățământului primar, ca să vă puteți da seama de necesitatea acestor dispozițiuni.

De altminteri, ca să dăm o dovadă cultelor că controlul acesta nu e un control polițienesc și că nu e pornit dintr'o generală neîncredere a noastră față de ele, mi-am luat angajamentul ca modalitățile exercitării acestui control, cari urmează să fie determinate în regulamentul de aplicarea legii, modalitățile acestea să fie, zic, de așa natură, încât să nu jicnească drepturile și libertatea cultelor în a emite și publică ordonanțe și instrucțiuni pe seama credincioșilor.

JURĂMANTUL FUNCȚIONARILOR PUBLICI AI CULTELOR.

La fel, jurământul, impus prin proiectul nostru de lege, funcționarilor publici ai cultelor este privit ca o neîncredere față de ele. Dar, d-lor, cultele au funcționari pe cari și legile și statutul funcționarilor publici îi socotesc ca atare și cari se bucură de toate drepturile și privilegiile celorlalți funcționari publici, fără ca ei să fie supuși jurământului datorat Regelui și Constituției și fără ca să fie supuși îndatoririlor și obligațiilor funcționarilor publici. O anomalie care trebuie să înceteze. Funcționarii publici ai cultelor vor fi și ei supuși la jurământul pe care în Statul român îl datorește orice slujbaș care îndeplinește o funcțiune publică.

Dispoziția aceasta, înscrisă în legea noastră, nu poate fi privită deci ca izvorită dintr'o neîncredere față de culte, ci ca o dispoziție impusă de legile în vigoare și de caracterul public al slujbelor îndeplinite de funcționarii respectivi ai cultelor.

BCU Cluj **INTEMEIEREA NOILOR EPARHII.**

Ni se mai cere deplina libertate pentru constituirea de noi eparhii de către organele competente ale cultelor, fără de nici un amestec al Statului, încât dispoziția din proiectul nostru ca nouele eparhii să fie constituite prin lege, e privită tot ca o neîncredere față de culte.

Dar, d-lor, în organizarea și în viața Statului, rolul pe care îl exercită conducătorii cultelor, adică episcopii, este așa de însemnat, nu numai sub raport spiritual bisericesc, ci și sub raport social-politic, încât Statul nu se poate desinteresa de chestiunea creierii acestor episcopii și nu poate admite să se institue noi episcopi, cari, prin funcțiunea ce îndeplinesc, pot, cum am zis, influența în mod considerabil asupra stării de spirit a cetățenilor, fără de știrea și fără de autorizarea sa.

Noi nu răpim cultelor dreptul de a-și organiza, în caz de trebuință, noi episcopii, prin autoritățile lor competente, dar le cerem să supună aprecierii Ministerului de Culte, motivele determinante ale acestor noi organizări, cum și să arate mijloacele pentru susținerea lor și să le impunem aprobarea lor prin lege de Stat.

Lucrul acesta, aprobarea instituirii nouilor eparhii prin lege, e cuprins și în legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe. Câtă vreme deci cultele ne cer mereu un tratament de egalitate cu acel acordat Bisericii noastre naționale, ele trebuie să primească, în acelaș timp, și obligațiile impuse acesteia, — obligații, pe cari, pentru cazul dat, al înființării de noi eparhii, le-am socotit necesare, nu numai atunci, când am stabilit regimul Bisericii ortodoxe, ci și acum, când trebuie să stabilim regimul general al cultelor. (*Aplause pe băncile majorității*).

CONTROLUL STATULUI.

Vin acum la chestiunea controlului, pe care, prin această lege, Ministerul Cultelor și-l rezervă asupra organizațiilor bisericești ce primesc ajutorul Statului, control privit tot ca o lipsă de încredere a noastră față de culte, drept ce ni se cere să nu impunem acestora condițiunile în cari ele au să-și administreze aceste ajutoare.

Dar condițiunile acestea sunt impuse prin legea contabilității publice a Statului, sub regimul căreia trebuie să stea orice instituțiune, care administrează fonduri publice în România. Pe de altă parte, se poate oare tăgădui Statului, care acordă din visteria sa sute de milioane pentru susținerea cultelor, dreptul de a controla dacă aceste ajutoare sunt întrebuințate potrivit destinației lor și sunt administrate potrivit legii contabilității publice și modalităților pe cari le va crede necesare Ministerul Cultelor? (*Aplause pe băncile majorității*). De sigur că nu!

D. *Hans Otto Roth*: Chitanțe am trimis și până acum.

D. *Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor*: Nu e vorba de aceasta. E vorba că principial nu poate fi contestat acest drept de control și nu poate fi privit ca o neîncredere față de culte. El se exercită de altmintrelea și față de organizațiile Bisericii ortodoxe. Mai mult: articolele respective din proiectul nostru de lege sunt luate, vorbă cu vorbă, din legea de organizare a acestei Biserici. Ori, câtă vreme Biserica ortodoxă n'a afirmat și nu afirmă că controlul acesta ar constitui o neîncredere a Statului față de ea, nu e oare de mirare că, dumnealor, reprezentanții cultelor minoritare, fac o asemenea afirmare?

De altfel, controlul acesta se impune și din motive de oportunitate administrativă. Căci, cum știți, noi, în România, am părăsit, în cele mai multe domenii ale vieții publice, sistemul de organizare și administrare centralizator, ca să mergem la descentralizare și autonomie. Astfel, am acordat o largă autonomie la cea mai mare parte din instituțiile vieții publice, lăsându-le deplină libertate în cece privește administrarea bunurilor lor și ajutoarelor acordate de Stat.

Ori, ce s'a întâmplat? Fiindcă, în acelaș timp, Statul nu a instituit sau, mai bine, nu a exercitat și controlul necesar, s'a produs, în multe din administrațiile și instituțiile publice, nereguli și abuzuri, cari, evident, sunt a se atribui, nu numai lipsei de conștiință și slăbiciunii funcționarilor, ci, de sigur, și faptului că aceștia, știindu-se necontrolați în chip mai riguros, au crezut că neregulile și abuzurile lor pot rămâne nedescoperite.

Cred, d-lor deputați, că am adus destule argumente ca să sprijin instituirea dreptului de control din partea Statului asupra cultelor și ca să se vadă că acest control este nu numai un drept, ci și o necesitate dela care nu putem și nu trebuie să renunțăm.

STATUTELE DE ORGANIZARE ALE CULTELOR.

În sfârșit, ultima dispoziție, înfățișată de reprezentanții cultelor minoritare tot ca o neîncredere a Statului față de ele, este dispozițiunea prin care cultele sunt obligate să supună aprobării guvernului statutul lor de organizație.

În ce constă aprobarea și cum se făcea ea în Statul un-guresc, bunăoară, a arătat-o d. Dr. I. Mateiu și s'a putut vedea din interesanta d-sale expunere, ce riguros procedă acest Stat când eră vorba de o astfel de aprobare și cât de îngăduitori, toleranți, înțelegem să fim noi.

Căci nu se poate concepe ca un Stat, care acordă deplină autonomie cultelor și care își rezervă numai dreptul de control asupra vieții lor externe, ca Statul acesta, zic, să nu cunoască, precis și lămurit, modul de organizare și de funcționare al acelor culte și să nu ceară ca această organizare și funcționare să fie în concordanță cu principiile și dispozițiile legii pentru regimul general al cultelor.

Iată pentru ce statutele acestora trebuie să aibă aprobarea guvernului, aprobare prin care nu se tinde câtuși de puțin a se împietă sistemul lor de organizare. Dar, mai mult de cât atâta, la cererea dumnealor, a reprezentanților cultelor minoritare, am specificat în proiectul nostru de lege că aprobarea are de scop numai să se constate dacă în statutele respective nu sunt dispozițiuni contrare legii cultelor.

Dacă deci la atâta lucru se reduce aprobarea cerută, e cel puțin surprinzător că d-nii Bethlen și Paal vin și spun: Cum se poate ca Statul să ceară aprobarea unor statute de organizațiuni bisericești, concretizate printr'o dezvoltare istorică de veacuri?

Acestea sunt, d-ilor deputați, observațiile pe cari am ținut să le fac dela această tribună în legătură cu afirmarea reprezentanților cultelor minoritare — afirmare, care, desigur, va face curs în toată presa și va fi negreșit exploatată împotriva noastră — că am făcut pe seama confesiunilor minoritare legi de regim polițienesc și de neîncredere față de ele.

Nu aş vrea să vă răpesc timpul, arătându-vă dispozițiunile respective din legile privitoare la regimul cultelor ale altor State — ale Statelor successorale în deosebi, ca să vă convingeți cât de liberală și de îngăduitoare e legea noastră în raport cu acelea. Comparația — care e în favoarea noastră — dumnealor o cunosc prea bine. Dovadă că în discuțiile ce am avut cu dâșzii, de câte ori m'am provocat la legea sârbească, jugoslavă, mi-au replicat: dar bine, dumneata te-iei după Sârbi?

MAI MULTĂ ÎNCREDERE — MAI MULTĂ LEALITATE.

În cuvântarea sa din Senat, părintele episcop reformat Makkay, examinând chestiunile despre cari v'am vorbit și atribuindu-le lipsei de încredere față de culte, spune: „Dați-ne mai multă încredere, ca să vă putem da mai multă loialitate”, la cecece un episcop al nostru, Prea Sfințitul Lucian, a ripostat: „Arătați mai multă loialitate, ca să vă putem da mai multă încredere” (*Aplause prelungite pe băncile majorității*).

Și ca să se vadă cât adevăr cuprinde în sine această ripostă, rog să binevoiți a-mi îngădui să vă arăt anumite lucruri și împrejurări, care e bine să fie reamintite cu această ocazie, ca unele ce caracterizează încrederea noastră față de culte și, în acelaș timp, din nefericire, lipsa de loialitate a unora din acestea față de Statul român.

De 10 ani, dela constituirea României întregite, s'a acordat cultelor, cele mai depline libertăți și cea mai largă toleranță. Nu s'a exercitat din partea Statului, în tot acest timp, o poate afirmă orice om de bună credință, aproape nici un control asupra vieții interne și raporturilor externe a acestor culte. Și cu toate acestea, d-lor, în loc ca ele să dovedească, prin purtarea și atitudinea lor în viața publică din țară și de peste hotare, că nu este trebuință de un asemenea control, prin anumite acte și manifestațiuni ne-au arătat, tocmai dimpotrivă, că acest control e necesar.

Căci, ce este acea pastorală, pe care a dat-o fostul episcop catolic dela Timișoara, Glattfeder, în chestia reformei agrare? Ce este, apoi, cealaltă pastorală, pe care episcopul catolic al Transilvaniei, Majlath, a dat-o în legătură cu reforma învățământului primar a d-lui ministru Angelescu? Și ce sunt acele repetate provocări față de suveranitatea Statului român, pe care Status-ul romano-catolic din Transilvania le-a săvârșit prin călcarea și eludarea dispozițiunilor din statutele sale, cari se raportau la drepturile și prerogativele fostului Stat ungar, trecute asupra Statului român? Ce sunt toate acestea, decât acte și manifestațiuni de natură să arate că încrederea noastră față de culte este răsplătită, adesea, prin lipsa lor de lealitate față de Stat și că avem datoria să instituim și să exercităm controlul necesar pentru remediarea unor astfel de situațiuni, intolerabile. (*Aplause pe băncile majorității*).

TOLERANȚA STATULUI ROMÂN FAȚĂ DE CULTE.

Dar iată un caz și mai patent. Unul din conducătorii de căpetenie ai unui cult minoritar din țară primește să fie delegat al guvernului maghiar la acțiunea de propagandă în străinătate în vederea Conferinței de Pace. Timp de doi ani de zile, acest om lucrează în străinătate pentru interesele

Statului maghiar și împotriva intereselor Statului român. Și cu toate acestea, el se poate întoarce în țară și, fără nici un inconvenient și fără ca măcar să fi fost întrebat de cineva ceva asupra acțiunii sale împotriva noului ordin politic stabilite depe urma războiului, își reia liniștit locul pe care l-a avut în conducerea Bisericii sale.

De 8 ani de zile e salariatul Statului român și are un rol de căpetenie în acțiunea de propagandă făcută împotriva noastră peste hotare — cu deosebire în Anglia și America — de acele faimoase misiuni venite sau aduse în țară ca să cerceteze și să controleze viața internă a cultelor și raporturile lor cu Statul român, misiuni care s'au dat, prin publicațiile lor, la o vădită acțiune de calomniere a noastră.

Toate aceste acțiuni și manifestațiuni arată că regimul de deplină libertate și de largă toleranță, acordat de noi cultelor, nu mai poate fi îngăduit ; că o lege pentru stabilirea unui nou regim general pe seama cultelor din țară e absolut necesară ; că controlul pe care Statul și l-a rezervat prin Constituție trebuiește reglementat și exercitat, pentru ca pe viitor să nu se mai producă acțiuni și manifestațiuni ca acele de cari vorbesc, păgubitoare intereselor de Stat și jicnitoare pentru suveranitatea noastră națională. (*Aplause pe băncile majorității*).

NECESITATEA BUNELOR RAPORTURI ÎNTRU CULTU ȘI STAT.

Iată, d-lor, de ce a fost necesară introducerea în legea noastră a tuturor acelor dispozițiuni pe care reprezentanții cultelor le privesc ca măsuri polițienești, isvorite din lipsa de încredere a Statului față de ele, — dispozițiuni ce, desigur, vor rămâne platonice, dacă atitudinea de până acum a cultelor se va schimbă și dacă lealitatea de care ne vorbiă părintele episcop Makkay în cuvântarea sa dela Senat, va deveni o realitate. (*Aplause pe băncile majorității*).

D. *Hans Otto Roth*: Este o realitate.

D. *Al. Lapedatu, ministrul cultelor și artelor*: Pentru unii da, dar pentru alții nu.

Stabilirea de bune raporturi între Stat și culte va aduce cu sine o nouă situațiune, așa cum o dorim noi și cum o râvnesc ele. Și aceasta nu numai prin respectarea legii ce întocmim, ci și prin felul cum cultele se vor ști adaptă nouei

ordine politice și se vor ști solidariza cu interesele Statului român. Căci dacă nu vor fi solidare cu aceste interese, nu se vor adapta noii ordine politice și nu vor respecta, cu sinceritate și lealitate, regimul stabilit pe seama lor, se va deschide, desigur, un permanent conflict între culte și Stat, păgubitor și unora și altuia.

Am ținut, d-lor, să relev și să expun toate acestea, nu atât ca să ridic un protest, cât ca să rămână, în analele acestui Parlament, o explicație și din partea noastră a motivelor, sau, mai bine zis, a pretextelor, pentru care reprezentanții cultelor minoritare au declarat că nu primesc legea noastră.

OBIECȚIUNILE D-LUI PROF. IORGA.

Y Cu acestea trec, d-lor deputați, la partea a doua a cuvântării mele, la reflexiunile d-lui profesor N. Iorga, care a spus că, spiritul ce străbate proiectul de lege în discuție, trădează o mentalitate specifică, căreia d-sa i-a zis ardelenească, mentalitate formată sub influența sistemului austriac, anticlerical, iosefin, de amestec al Statului în viața cultelor și sub influența sistemului unguresc de pe vremea regimului dualist, de neîncredere față de culte și, deci, de o riguroasă supraveghere a vieții lor în Stat.

D. N. Iorga a mai spus că Ardelenii cari au venit cu această mentalitate, aci, în vechiul-Regat, au căutat și caută să și-o impună în viața publică și să-i dea expresia cu deosebire în codificarea legilor, între cari, desigur, că legea pentru regimul general al cultelor trebuie să stea în frunte. D-sa mi-a atribuit și mie această mentalitate. Ba mai mult, socoate chiar că, ca unul ce aș fi avut interes să-mi afirm mai mult ardelenismul meu, am căutat să mă înfățișez, în această privință, mai ardelean decât alții și să dau expresia acestei mentalități „austriaco-ungurești” în legea de față.

MENTALITATEA MEA „ARDELENEASCĂ”.

În ce privește mentalitatea mea ardelenească, d-lor deputați, țin să declar că eu nu sunt mai ardelean, azi, în România întregită, decât am fost, eri, în România veche, în Regat, pentru că ardelenismul meu nu este un ardelenism de circumstanță, determinat de anumite interese și atitudini politice, ori de credințe și concepții regionaliste. Ardelenismul meu este determinat de simțăminte și de tradiții, de cari sunt indisolubil legat și de cari desigur numai

moartea mă va putea despărți. (*Aplause prelungite pe băncile majorității*).

Căci, nu numai noi, acei cari am trăit partea cea mai bună și cea mai frumoasă a vieții noastre în vechiul-Regat, dar și mulți, foarte mulți, dintre ai noștri, cari au rămas și au trăit dincolo, nu și-au pervertit și nu și-au schimbat mentalitatea lor specific românească. (*Aplause prelungite pe băncile majorității*). Și ținem să ne afirmăm și să ne manifestăm această mentalitate în toate împrejurările vieții și cu deosebire în viața publică.

Nu suntem aci, deci, ca să introducem în nouile noastre legiuri, o mentalitate austriacă-ungurească de care suntem străini, ci o mentalitate românească, proprie a noastră. Și că așa este și că mi-am dat prea bine seama, ca și d. Iorga, că alătura de mentalitatea noastră, există, într'adevăr, mentalitatea despre care a vorbit d-sa și pe care unii țin să și-o impună în viața publică, să-mi dați voie să vă citesc depe notele stenografice, încă necorectate, cece spuneam, în această privință, câteva zile în urmă numai, la Senat :

BCU Cluj / Central University Library Cluj **CE ZICEAM ÎN SENAT ?**

„In adevăr, d-lor senatori, oameni de aci, din Ardeal, — și când zic Ardeal înțeleg întregul ținut românesc de peste munți, — au o mentalitate religioasă particulară a lor, rezultată din însăși natura desvoltării istorice a acestei țări. Căci nicăieri, poate, luptele și preocupările confesionale n'au avut un rol atât de important în rosturile publice, de Stat, ca în Ardeal, unde dela anul 1000, de când această provincie a intrat sub stăpânirea ungurească, până la 1918, când ea s'a reîntors la patrimoniul strămoșesc, s'a petrecut sub raport confesional, ca și sub raport politic, o viață deosebit de interesantă”.

Iar după ce am explicat mai amănunțit cum din desvoltarea istorică a Transilvaniei s'a născut și s'a cristalizat această mentalitate religioasă, specific ardelenescă, spunem :

„Cu această mentalitate confesională au venit Ardelenii în România nouă. Și eră lucru prea firesc ca ei să caute să-și impună această mentalitate și în viața publică a Statului român, cu deosebire în legiurile speciale, tinzând să-și păstreze aceeași situație și să li se recunoască aceleași

drepturi. Căci nu ni s'a spus oare, în comisia specială, de un reprezentant al Bisericii române unite : ce am avut și cum am avut în Ungaria, să ni se dea și în România? Și nu ni s'a cerut, chiar dela această tribună, de un reprezentant al Bisericii ortodoxe, că dacă Statul unguresc a făcut, în cursul timpului, legiuiri în interesul și folosul Catolicismului, să facă și Statul românesc în interesul și folosul Ortodoxiei?

„Decât, d-lor senatori, Statul acesta românesc n'a dobândit, odată cu teritoriul strămoșesc recâștigat, tradițiile de organizare și normele de conducere ale Statului unguresc și nici metodele de guvernământ ale acestuia, având pe ale sale proprii, în jurul cărora trebuie să se facă și să se completeze, cum spuneam, noua lui organizare. Statul acesta românesc, în tot trecutul său, până la organizarea lui modernă, a avut o tradiție, o tradiție bine precizată, de care nu se va putea despărți niciodată, și care domină întreg trecutul neamului nostru”.

În sfârșit, iată ce mai spuneam :

„Azi Statul român trebuie să-și instituie un nou regim al cultelor. Acest regim nu poate fi al Statelor dispărute — de caracter medieval și clerical — ci al său propriu, în conformitate cu tradiția sa politică și cu principiile ce stau la baza alcătuirii și dezvoltării sale — principiile de naționalitate, de libertate și de democrație ale Europei revoluționare din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

„Și cum în acelaș timp, organizarea noului Stat român urmează să se facă pe tradiția celui vechiu, căci acesta a fost și este pivotul în jurul căruia s'a făcut și se face dezvoltarea istorică-politică a neamului românesc, nu trebuie pierdut din vedere la alcătuirea noiei legislații românești, că nu suntem depozitarii trecutului și rosturilor altora, ci depozitarii propriului nostru trecut și propriilor noastre rosturi.

„Iată dece, cei ce au venit în noul Stat român cu mentalitatea confesională de care v'am vorbit — mentalitate ce derivă din organizațiuni de Stat medievale și clericale — se înșeală când cred că pot imprimă nouilor noastre leguiri și orânduiri această mentalitate. Iată dece, noua Constituție a căutat să determine cadrul de organizare al Bisericii ortodoxe române și al cultelor în genere, în conformitate nu numai cu necesitățile vremurilor schimbate de azi, dar și cu tradițiile și rosturile trecutului nostru”.

CUM ÎNȚELEM OPERA DE ORGANIZARE A NOULUI STAT ROMAN?

Toate aceste le spuneam, d-ilor, în Senat cu câteva zile înainte de a le fi spus, bine înțeles, sub altă formă, d. N. Iorga, aci, în Adunarea Deputaților. A greșit deci, când mi-a atribuit și mie mentalitatea de care a vorbit și, mai ales, când a ținut să afirme că, din anumite interese de oportunitate politică, mi-aș fi însușit această mentalitate și aș fi ținut s'o afirm mai mult chiar decât Ardelenii de acasă.

Nu numai, cum ați putut vedeà, nu am ținut să introduc în această lege dispozițiuni rezultate din influența sistemului de guvernare al cultelor, austriac sau unguresc, dar am ținut să relev eu însumi această tendință și să înlătur orice încercare de înrâurire a ei, asupra legiuirilor noastre. Căci, încă odată, nici eu, nici foarte mulți din Ardeleni, nu avem mentalitatea pe care ne-o atribuie d. Iorga. Cunoaștem o mentalitate ardelenescă, strâmtă și nenorocită, pe care nu numai că nu o aprobăm, dar o detestăm, și o detestăm cu toată puterea sufletului nostru. (*Aplause pe băncile majorității*).

De aceea ținem că, atunci când suntem chemați să contribuim, dela locuri de înaltă răspundere, la opera de organizare a Statului român, ținem, zic, ca această organizare să se facă în conformitate cu tradițiile și cu principiile noastre proprii și să fie în așa fel, încât să răspundă trebuințelor actuale și năzuințelor viitoare ale acestui neam.

Iar, făcând aceasta, nu înțelegem să lucrăm în detrimentul altora, ci numai ca, pe baza principiilor pe cari spuneam că s'a alcătuit și s'a dezvoltat Statul român — principiul de naționalitate, libertate și democrație — să dăm, în toate legiuirile noastre, sub toate raporturile și pentru toți cetățenii acestei patrii, fără deosebire de limbă și de lege, să dăm, zic, rosturile cele mai bune prin cari ei să poată trăi, să se poată dezvolta și să se poată fericii alături cu noi, în spirit național, liberal și democratic. (*Aplause pe băncile majorității*).